

**Tilknytning til foreldre og dannelsen av gudsbilde i lys av
objektrelasjonsteori og tilknytningsteori
- Et case-studie**

En teoretisk belysning av sammenhengen mellom forholdet til foreldre og gudsbilde
og den religiøse identiteten hos intervjuobjektet Astrid

Benedicte Gusland

Veileder

Førsteamanuensis Gry Stålsett

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5065: Masteroppgave i teologi (30 ECTS), høst 2021

Antall ord: 18 079

Forord

Takk til Gry Stålsett, for god hjelp og veiledning det siste året. Takk også til tidligere veileder Lars Johan Danbolt. Takk til Erling Birkedal som har latt meg få bruke materiale fra prosjektet *Religiøsitet fra barn til voksen* i oppgaven. Takk til Ingvild Hellenes som fikk meg opp av den dype startgropa. Takk til Øivind Ekeberg for veiledning på oppgaven, og veiledning i livet ellers. Takk til Reidun Lindhjem for daglig forbønn. Takk til den store gjengen av familie og venner som har vist interesse for både oppgaven og for meg, og som har bedt og heiet meg helt fram til målet. Og takk til lederne av denne heiagjengen, mamma Ann Kristin, mitt største forbilde i praktisk omsorg, og pappa Arvid, min favoritt-sparringpartner i både teologi, musikk, hagearbeid, og nå også religionspsykologi. Takk!

Sammendrag

Denne oppgaven ser på hvordan et individs gudsrelasjon påvirkes av relasjonen til foreldre og andre. Problemstillingene er: *Hvordan forstå sammenhengen mellom Astrids forhold til foreldrene sine og forholdet til Gud? Hvilke faktorer fremtrer som sentrale for dannelsen av Astrids gudsrepresentasjon gjennom en teoretisk og kvalitativ undersøkelse av Astrids fortelling?* Oppgaven benytter en kvalitativ metode. Det redegjøres for objektrelasjonsteori og tilknytningsteori og hvordan disse teoriene i religionspsykologien brukes for å se på gudsrelasjonen. Selve analysen av fortellingen tar utgangspunkt i systematisk tekstkondensering, slik den er fremstilt av Kirsti Malterud. Astrids fortelling er en case hentet fra Erling Birkedals prosjekt *Religiøsitet fra barn til voksen*. Videre drøftes denne casen i lys av objektrelasjonsteori og tilknytningsteori. Oppgavens konklusjon er at det er to hendelser i Astrids liv som har påvirket henne og hennes tilknytning til andre i stor grad: foreldrenes skilsmisse, og brudd med menigheten hvor hun var medlem i oppveksten. Astrid har utviklet en utrygg tilknytningsform på bakgrunn av sine opplevelser i barndommen og sin relasjon til foreldrene, og gudsrepresentasjonen fungerer som et erstatningsobjekt for manglende trygg tilknytning. Astrids gudsforhold kan forstås i lys av kompensasjonshypotesen. Gudsrepresentasjonen har fått form som en kontrast til hennes foreldre. Astrids erfaringer i menighet som tenåring har også vært viktige under dannelsen av gudsrepresentasjonen. Astrid beskriver Gud som en venn, og tilknytningen til denne objektrelasjonen står i kontrast til Astrids tilknytning til andre objekt.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema.....	1
1.2	Problemstilling	2
2	Teoretisk redegjørelse	2
2.1	Objektrelasjonsteori.....	2
2.1.1	Generelt om objektrelasjonsteori.....	2
2.1.2	Gud som objekt	4
2.1.3	Gudsrepresentasjonens form og bakgrunn	7
2.2	Tilknytningsteori	8
2.2.1	Generelt om tilknytningsteori.....	8
2.2.2	Tilknytningsteori i religionspsykologien.....	11
3	Analyse av case: Intervjuobjektet Astrid.....	15
3.1	Materiale.....	15
3.2	Metode.....	17
3.2.1	Overordnet tilnærming	17
3.2.2	Systematisk tekstkondensering.....	17
3.3	Presentasjon av Astrid	19
3.4	Analyse.....	21
3.4.1	Astrids forhold til foreldre.....	21
3.4.1.1	Mors- og farsrepresentasjoner, og tilknytning til disse	21
3.4.1.2	Tillit til foreldrenes religiøse tro	22
3.4.2	Astrids forhold til Gud	23
3.4.2.1	Tilknytning til Gud.....	23
3.4.2.2	Gudsrepresentasjon	23

3.4.3	Astrids forhold til seg selv.....	24
3.4.3.1	Religiøs identitet.....	24
3.4.3.2	Selvilde.....	25
3.4.3.3	Tilknytning til andre.....	25
4	Drøfting.....	26
4.1	Barndom: Turbulente forhold.....	26
4.2	Tenår: Gud er en venn med stor makt.....	28
4.3	Fra ung til voksen: En egen gudstro.....	31
4.4	Nåtid: Gud er fortsatt en venn, men med mindre makt.....	33
4.5	Kompensasjon eller korrelasjon?.....	38
4.6	Styrker og begrensninger.....	38
4.7	Konflikt mellom teoriene.....	40
5	Konklusjon.....	41
6	Litteraturliste.....	44
7	Vedlegg.....	46
7.1	Vedlegg 1, STC: kondensater.....	46

1 Innledning

1.1 Tema

Temaet for denne oppgaven er dannelse av gudsrelasjon. Prester og sjelesørgere vil i sitt virke ha flere samtaler med mennesker hvor temaet gudsbilder kommer opp. For å være en sjelesørger, kreves det teologisk kompetanse. Men for å forstå hvordan menneskers gudsbilder fungerer og dannes, trengs det også psykologisk kompetanse. I noen tilfeller kan den psykologiske kompetansen være avgjørende for å ikke trå feil som sjelesørger. Lars Johan Danbolt har formulert følgende definisjon av religionspsykologi: «Religionspsykologien er et fag- og forskningsområde der det tas i bruk forskjellige slags psykologiske teorier og metoder for å studere tro og livssyn som erfaring, atferd og funksjon» (Danbolt, 2014, s. 18). I religionspsykologien er det ikke sannhetsspørsmålet i seg selv som er i fokus, men hva mennesket selv opplever, tenker og tror at sannheten er. Det religionspsykologiske feltet tar kun stilling til den psykologiske erfaringen og hvordan den påvirkes av religionen og teologien (Rizzuto, 1979, s. 4). Religionspsykologien var lenge et «glemt felt» i psykologien. Men feltet har de siste tiårene fått større anerkjennelse, blant annet på grunn av at feltet har tatt i bruk teorier som allerede er vel etablert og anerkjent innenfor psykologien, og brukt disse til å se på gudsrelasjonen (Granqvist, 2006, s. 2). I 1979 kom psykoanalytiker Ana-Maria Rizzuto med boken «The Birth of the Living God. A Psychological Study», som ble et slags gjennombrudd på feltet, og Rizzuto tok i bruk objektrelasjonsteorien for å se på menneskets relasjon til Gud. Pehr Granqvist, professor i psykologi ved Universitetet i Stockholm, og Lee Kirkpatrick, professor i psykologi ved Collage of William and Mary i Williamsburg, Virginia, USA, har gjennom sin forskning vist at tilknytningsteori også er en teori som kan brukes til å se på gudsrelasjonen (Granqvist & Kirkpatrick, 2008). Både Rizzuto, Granqvist og Kirkpatrick viser i sin forskning at relasjonen til Gud ikke nødvendigvis er ulik relasjonen til andre mennesker og at de samme komponentene ofte er involvert.

Forskningen som de siste tiårene har vært gjort på gudsbilder og tilknytning til Gud er et godt utgangspunkt for å prøve å forstå hvordan menneskers gudsbilder og tilknytning til Gud dannes. Forskningen viser at tidligere tilknytningsobjekter spiller en svært viktig rolle for utviklingen, og at deres objektrelasjoner og tilknytningen til disse er med på å avgjøre hvordan gudsrepresentasjonen blir og hvordan tilknytning til denne blir.

1.2 Problemstilling

Problemstillingene som denne oppgaven vil forsøke å besvare er: *Hvordan forstå sammenhengen mellom Astrids forhold til foreldrene sine og forholdet til Gud? Hvilke faktorer fremtrer som sentrale for dannelsen av Astrids gudsrepresentasjon gjennom en teoretisk og kvalitativ undersøkelse av Astrids fortelling?* Casen i denne oppgaven benyttes for å se på hvordan man kan bruke objektrelasjonsteori og tilknytningsteori til å analysere gudsrelasjonen og utviklingen av denne i et konkret tilfelle. Med utgangspunkt i intervjuene av Astrid vil det i denne oppgaven utforskes videre, i et religionspsykologisk perspektiv, hvordan oppvekst og tilknytning til foreldre har innvirkning på forholdet til Gud videre i livet.

2 Teoretisk redegjørelse

2.1 Objektrelasjonsteori

2.1.1 Generelt om objektrelasjonsteori

Freud forklarte allerede i 1914 i «Some Reflections on Schoolboy Psychology» at relasjonene som utvikles senere i livet er påvirket av relasjonene til foreldre, og han la spesielt vekt på de seks første årene (Rizzuto, 1979, s. 59). Senere har flere forskere, blant annet barnelege og psykoanalytiker Donald Winnicott (1953), kommet med viktige bidrag til utviklingen av denne teorien. Ifølge Winnicott skjer det en dannelse av objektrelasjoner i overgangsområdet (Winnicott, 1953, s. 90). Overgangsområdet er et slags tredje virkelighetsområde som befinner seg mellom den ytre fysiske verden og den indre subjektive virkelighet (Ibid., 90). I dette mellomrommet jobber man ikke med å skille mellom de to virkelighetene. Dette er en verden eller virkelighet som personen selv har makt over og kan forme, i motsetning til hvordan den indre eller ytre virkelighet fungerer (Ibid., 90). Overgangsområdet spiller en viktig rolle i barnets liv og utvikling, og starter som et mellomrom mellom moren og barnet, hvor det både skiller og forener individene (Stålsett, 2014, s. 100-101; Bergstrand, 2004, s. 93-94). I overgangsområdet gjør man seg ulike erfaringer og kan ha ulike overgangsobjekt. For barn kan overgangsobjektet være en rekke ting, som tommelen det suger på, lyder, eller en bamse som blir tillagt egenskaper fra barnet selv og fra dets foreldre, eller egenskaper man skulle ønske at foreldrene hadde (Winnicott, 1953, s. 91; Stålsett, 2014, s. 101). Overgangsobjektene mister

etter hvert sin betydning, og nye tar over. For eksempel kan Gud utgjøre et overgangsobjekt (Austad & Stålsett, 2007 s. 808).

En objektrepresentasjon er ikke et konkret bilde, men emosjonelt ladede minner og erfaringer knyttet til spesifikke personer, som for eksempel viktige tilknytningspersoner, som foreldre (Rizzuto, 1979, s. 75). Objektrepresentasjonen er ingen konstant størrelse, men en ekstraordinær, ubevisst prosess bestående av flere nevrologiske og dynamiske prosesser: å huske, fantasere, tolke, bearbeide, og å integrere erfaringer med hverandre (Rizzuto, 1979, s. 75; 2004, s. 13; 2006, s. 808). Objekter relaterer til hverandre, og de komplekse utvekslingene blir lagret i hukommelsen, både bevisst og ubevisst. Erfaringene blir kodet, lagret og funnet fram igjen (Rizzuto, 1979, s. 56, 75). Denne prosessen foregår altså i overgangsområdet, og den foregår ofte ubevisst. Objektrelasjonene kan opprettholdes og endres ettersom det gjøres nye erfaringer i relasjoner med andre objekter, og eldre objektrelasjoner er alltid aktive i dannelsen av de nye (Ibid., 75). Objektrelasjonene er individuelle subjektive konstruksjoner, og ulike mennesker vil utvikle ulike representasjoner knyttet til samme objekt basert på ulike erfaringer (Stålsett, 2014, s. 100). For eksempel vil søsken med de samme foreldrene beskrive disse på ulike måter og ha forskjellige oppfatninger av dem. Det kan skyldes at foreldrene har opptrådt forskjellig overfor barna, men det kan også gjelde situasjoner hvor de observerer det samme, for eksempel foreldrenes atferd overfor andre personer. De indre representasjonene vil alltid være til stede bevisst eller ubevisst, og de påvirker hvordan vi ser oss selv, andre og verden. Det jobbes hele tiden med å finne balanse og å se sammenheng mellom minner, erfaringer med andre mennesker (objekter) og oss selv (Stålsett, 2014, s. 99). Det er sentralt i objektrelasjonsteorien at relasjonserfaringer fungerer som byggesteiner i det psykiske livet (Rizzuto, 1979, s. 54; Stålsett, 2014, s. 99-100), og at ingen erfaringer skjer uten at objektrelasjoner er involvert i den psykologiske prosessen (Rizzuto, 1979, s. 77). Representasjonene spiller en stor rolle i det daglige og er med på å trygge individet. I denne prosessen søker individet hele tiden etter sammenheng mellom den man er og de representasjoner som har vært med på å forme selvet. Dette skjer ubevisst, men kan komme fram til bevisstheden om det oppleves at representasjoner av selvet og andre objekter ikke harmonerer (Rizzuto, 1979, s. 56). Hele prosessen med å danne og opprettholde objektrelasjoner er med på å opprettholde en psyke som gjør individet levedyktig i den virkelige verden (Rizzuto, 1979, s. 55). De første representasjoner et individ danner seg, og som blir stående som viktige gjennom hele livet, er representasjoner av nære tidlige omsorgspersoner,

som regel mor og far. Måten nære omsorgspersoner forholder seg til barnet på er avgjørende for om barnet føler seg tatt imot eller ikke. Om dette er en relasjon hvor erfaringen består av tillit eller mistillit, påvirker hvordan man forholder seg til verden senere i livet, og også hvordan man forholder seg til Gud (Stålsett, 2014, s. 99). Et individ trenger ikke være seg bevisst hvordan en objektrelasjon påvirker selvrepresentasjonen eller det psykiske livet. For eksempel kan en rigid morsrepresentasjon eller farsrepresentasjon opptre som plagsom og ha stor kontroll over individet og påføre det skam, uten at individet skjønner at det er nettopp dette som skjer. En viktig faktor under dannelsen av foreldrerepresentasjoner er hvilken evne foreldrene har til å speile barnet. Winnicott påpeker at mors ansikt er barnets første speil (Rizzuto, 1979, s. 186). Mor, eller far, er den som forteller barnet hva det heter, hvordan det ser ut og hva de ulike delene på kroppen heter. Mor eller far speiler barnets følelser ved å bekrefte at det er trist og gråter, eller ved å smile tilbake når barnet gjør det (Ibid., 186). Hvordan en omsorgsperson forholder seg til barnet, snakker om det og snakker til det, er barnets første møte med seg selv (Ibid., 185-186). Dannelsen av eget selvbilde, og også av gudsbilde, starter i kommunikasjonen mellom omsorgsperson og barnet.

2.1.2 Gud som objekt

Rizzuto har gjennom sin forskning vist at ikke bare vårt forhold til andre mennesker, men også vårt forhold til Gud kan analyseres i lys av objektrelasjonsteorien (Rizzuto, 1979, s. 87). Tidligere har Freud påstått at gudsrepresentasjonen er påvirket av farsrepresentasjonen (McDargh, 2017, s. 16). Forskningen til Rizzuto bekrefter at farsrepresentasjonen er med på å påvirke gudsrepresentasjoner. Men den viser at morsrepresentasjonen spiller en like stor rolle, og at også andre faktorer spiller inn (Ibid., 16). Gjennom sin forskning har Rizzuto sett på hva som er det mulige opphavet til den enkeltes gudsrepresentasjon, og hvordan gudsrepresentasjonen stadig er i endring (Rizzuto, 1979, s. 3). I forbindelse med dette har hun utviklet et skjema for analyse av individers gudsrepresentasjon, som hun beskriver slik:

1. «Locate the individual's position in relation to belief in God. The positions encountered are four: (1) those who have a God whose existence they do not doubt; (2) those wondering whether or not to believe in a God they are not sure exists; (3) those amazed, angered, or quietly surprised to see others deeply invested in a God who does not interest them; (4) those who struggle with a demanding, harsh God they would like to get rid of if they were not convinced of his existence and power.

2. Locate the prevailing characteristics of the God representation in the developmental moment when the child is able to form a representation of that type. I will try to present this point from both a descriptive and a psychoanalytic point of view.
3. Trace the sources of the representation to the primary objects who provided most of its representational characteristics.
4. Discuss the elaborations and transformations the parental representation has undergone to become a God representation.
5. Analyze the psychic defenses working to facilitate belief or lack of belief in the individual's private God.
6. Describe the prevailing uses of the God representation in the process of maintaining psychic equilibrium.
7. Reconstruct the early life conditions and traumas which contributed to the child's elaboration of a particular God representation.
8. Establish the possible connection between the God provided by organized religion and the private God representation of each individual.
9. Show the particular needs each person has in relation to his God, even if the need is that God not exist.
10. Provide a diagnosis for each individual according to (a) the standard nomenclature of the DMS II of the American Psychiatric Association, and (b) psychoanalytic formulations of psychodynamic processes.» (Rizzuto, 1979, s. 91)

Rizzuto mente at Gud ble det glemte objekt i psykologien. Hun har gjennom sitt arbeid vist hvordan den enkelte danner seg en gudsrepresentasjon som kan spille en stor rolle for psykisk liv og helse (Stålsett, 2014, s. 99; Rizzuto, 1979). At vi er født inn i relasjoner og helt fra starten av har behov for tilknytning til andre mennesker, i første omgang foreldrene våre, er avgjørende for psykisk utvikling og også et utgangspunkt for religiøs tro. Objektrepresentasjoner dannes ikke bare i tilknytning til foreldre og andre mennesker, men også forholdet til Gud blir en objektrelasjon. Utviklingen av denne objektrelasjonen henger tett sammen med utviklingen av andre representasjoner, og utviklingen av egen identitet (Stålsett, 2014, s. 97-99). Relasjonen til Gud er annerledes enn relasjonen med andre, fordi relasjon til Gud ikke er sensorisk slik relasjonen til andre mennesker er (Rizzuto, 2004, s. 14). Dannelsen av gudsrepresentasjonen er derfor en dynamisk prosess hvor andre representasjoner spiller inn og spiller en viktig rolle (Ibid., 14). Det er mange faktorer som er med på å påvirke gudsrepresentasjonen. Mors- og

farsrepresentasjonene er i tillegg til eget selvbilde noe av den første påvirkningen. Senere har også kultur og menighet, og hvordan Gud formidles og beskrives av andre stor betydning. Samtidig spiller egne drømmer og fantasier også en stor rolle, som ved dannelsen av alle objektrepresentasjoner. Gudsrepresentasjonen blir dermed en sammensetning av andres formidling og egen erfaring (Jones, 1991, s. 40). Om personen som presenterer Gud for individet er imøtekommende og snill, er dette egenskaper som kan tillegges gudsrepresentasjonen, men om personen derimot er streng kan gudsrepresentasjonen bli påvirket av det (Rizzuto, 2004, s. 14). Både hvilke av Guds egenskaper som formidles, og hvilken måte og hvilke følelser Gud formidles med blir avgjørende for dannelsen av gudsrepresentasjonen (Ibid., 14). Det er her snakk om å forholde seg til et objekt som er meget sammensatt, og som ikke har noen enkel forklaring (Stålsett, 2014, s. 99).

Grunnlaget for dannelsen av gudsrepresentasjonen legges allerede fra dag en i livet, og vi bærer gudsrepresentasjonen som vi danner som barn med oss videre i livet i en eller annen form. Den kan bli stående uforandret, eller den kan endres underveis (Stålsett, 2014, s. 101). Gudsrepresentasjonen kan ligne mest på og få flest trekk fra enten mors- eller farsrepresentasjonen. Den kan også være like mye påvirket av begge. Også andre objekter og representasjoner kan påvirke gudsrepresentasjonen i stor grad, blant annet selvbildet, og også andre faktorer som menighet og forkynnelse. Den første erfaringen som er med på å utvikle et barns gudsrepresentasjon er foreldrenes evne til å speile barnet (Ibid., 101). Det at gudsrepresentasjon, objektrepresentasjoner av nære omsorgspersoner og selvbilde henger så tett sammen fører til at om et av områdene endres eller nyanseres, vil også de andre områdene kunne gjøre det samme (Ibid., 102). Om et individ har behov for å endre på en negativ selvrepresentasjon, må det som regel arbeide med mors- eller farsrepresentasjonen, eller andre representasjoner også. Om en negativ selvrepresentasjon i terapi endres i en mer positiv retning, kan en streng gudsrepresentasjon måtte endres i en mildere retning for å bekrefte dette (Jones, 1991, s. 85).

Gud kan ifølge Rizzuto fungere som et overgangsobjekt, slik som en bamse eller en usynlig venn, men mens andre overgangsobjekter mister sin betydning underveis i utviklingen, fortsetter gudsrepresentasjonen å utvikle seg (Jones, 1991, s. 46). I følge Rizzuto er gudsrepresentasjonen nødt til å endre seg i takt med individets utvikling om den skal fortsette å ha betydning (Rizzuto, 1979, s. 208). I følge Rizzuto har alle individer som kjenner til

konseptet «gud» en gudsrepresentasjon enten bevisst eller ubevisst (McDargh, 2019, s. 14). At alle bevisst eller ubevisst har en gudsrepresentasjon betyr ikke at alle har en gudstro. Men individet velger å forholde seg til denne representasjonen eller ikke (Ibid., 15). Individet som ikke har en gudstro, vet som regel godt hvilken gud de ikke tror på, og også dette objektet er en gudsrepresentasjon (Stålsett, 2014, s. 100). Når en gudsrepresentasjon er dannet, kan den ikke fjernes igjen, men den kan tas i bruk, bli endret eller undertrykket (Rizzuto, 1979, s. 90). Selv om man forlater gudstroen, kan gudsrepresentasjonen fortsette å ha stor psykologisk påvirkning. Og affekter knyttet til gudsrepresentasjonen kan aktiveres ved nye erfaringer (Austad & Stålsett, 2007, s. 808-809).

2.1.3 Gudsrepresentasjonens form og bakgrunn

Gudsrepresentasjonen påvirkes av en rekke faktorer. Hvilken form representasjonen får avhenger av hvilken gud som blir formidlet, men også hvilke følelser gudsrepresentasjonen blir formidlet med. Når mors- og farsrepresentasjonene domineres av negative egenskaper, kan disse overføres til gudsrepresentasjonen. Dette kan føre til at Gud oppleves som fraværende, streng eller dømmende. Om gudsrepresentasjonen oppleves som rigid, kan dette gi utfordringer og påvirke den psykiske helsen på en negativ måte (Stålsett, 2014, s. 105). Ofte er det en sammenheng mellom en rigid gudsrepresentasjon, rigide foreldrerepresentasjoner og et dårlig selvbilde (Ibid., 106). Alle barn er sårbare og vil kjenne på skyld og skam, i større eller mindre grad. Sett ut ifra dette perspektivet kan en dømmende og streng gudsrepresentasjon føles riktig og sant for barnet (Jones, 1991, s. 82). En gudsrepresentasjon kan også tillegges egenskaper som barnet har behov for og savner hos foreldrene. Under dannelsen av gudsrepresentasjonen spiller også individets behov og drømmer inn. Dermed blir ikke gudsrepresentasjonen et direkte speilbilde, verken av den gud som formidles eller av de objektene som påvirker gudsrepresentasjonen (Stålsett, 2014, s. 99). Har individet behov for trygghet, kan en gudsrepresentasjon som oppleves som en trygg og nærværende mor, far eller venn dekke dette behovet, og kompensere for en fjern og streng mor- eller farsrepresentasjon (Rizzuto, 1979, s. 204). Når opplevelsen av foreldre eller andre er negativt ladet, kan altså dette påvirke gudsrepresentasjonen i både negativ og positiv retning. Gudsrepresentasjonen kan enten ligne foreldre eller den kan opptre som en kontrast til dem (Stålsett, 2014, s. 101).

2.2 Tilknytningsteori

2.2.1 Generelt om tilknytningsteori

Psykoanalytikeren John Bowlby (1907-1990) la grunnlaget for det vi i dag kjenner som tilknytningsteori (Ainsworth et al., 2015, s. 3). For å forstå hvordan denne teorien kan brukes for å se på menneskers tilknytning til Gud, må man vite hva teorien sier om tilknytning mellom barn og deres omsorgspersoner. En av Bowlbys viktigste påstander er at tilknytningsadferd er en evolusjonær strategi for å overleve den relativt lange spebarns-perioden hvor barnet ikke har mulighet til å klare seg på egenhånd (Ainsworth et al., 2015, s. 5). Han ville gjennom sin forskning også finne svar på hvordan barnets tilknytning til mor påvirket dets psykiske utvikling (Halstensen, 2014, s. 114). Bowlby observerte at barn allerede i det første leveåret har opprettet en sterk tilknytning til mor og er redde for å separeres fra henne, og at tilknytningsadferd er medfødt og instinktiv (Bowlby, 1997, s. 199). Sentralt i Bowlbys teori er at barnets tilknytning til mor ikke bare handler om at det trenger henne for å kunne fysisk overleve, men at relasjonen i seg selv betyr noe og har overlevelsesverdi. Det er ikke bare de fysiske behovene individet søker å få dekket gjennom relasjonen til den nære omsorgsgiveren. Det søker også tilhørighet, nærhet og trøst (Ibid., s. 177-180). Tilknytningen mellom et nyfødt barn og dets nære omsorgspersoner starter som en medfødt adferd som er nødvendig for fysisk overlevelse. Tilknytningen utvikler seg til å bli mentale representasjoner hos barnet, en oppfattelse og et bilde av seg selv og virkeligheten, som fortsatt vil være der når barnet vokser opp. Tilknytningen er med på å legge grunnlaget for hvor robust det psykiske selvet blir (Halstensen, 2014, s. 113-114). Hos et spedbarn er tilknytningen avgjørende for å dekke fysiske behov der og da, men den er også avgjørende for hvordan tilknytningen til andre vil se ut videre i livet, og hvordan den psykiske helsen utvikler seg (Follesø, 2006, s. 123). Bowlby betegnet båndet som knyttes mellom barn og mor som barnets viktigste overlevelsesinstrument (Bowlby, 1997, s. 115). Kraften barnet legger inn i båndet er avgjørende for hvor sterk kontakten til mor blir. Og jo sterkere kontakten er, jo mer lydhør og til stede blir mor for barnet. At mor er lydhør er viktig for at barnet skal føle seg sett og ønsket. Tilknytningen til mor er altså med på å avgjøre barnets selvbilde. Gjennom samspillet mellom mor og barn danner barnet det Bowlby kalte indre arbeidsmodeller, som inneholder informasjon om barnet, forelderen og samspillet dem imellom (Ibid., 115). I disse indre arbeidsmodellene blir erfaringene barnet har gjort i relasjoner til andre organisert. På denne måten kan barnet tilpasse seg omsorgspersonen og dennes relasjonelle

mønster, for at barnets signaler og behov for trygghet skal kunne plukkes opp og møtes av omsorgspersonen. Dette er en ubevisst struktur som også er avgjørende for barnets kommende relasjoner. De indre arbeidsmodellene følger med videre i livet, og er i stadig utvikling og endring ettersom barnets mentale kapasitet øker, og barnet gjør nye relasjonelle erfaringer og knytter seg til nye mennesker (Ibid., 114-115). Mens Bowlby fokuserte mest på morsrollen, har det etter hvert blitt mer vanlig å også se på farsrollen og tillegge denne stor vekt. Det kan også være andre viktige primære omsorgspersoner som har betydning for evnen til tilknytning (Ibid., 3-5). Det viktigste for barnet er å ha en tilknytningsperson, uavhengig av kjønn og relasjon.

Mens Bowlby la grunnlaget for tilknytningsteorien ved å se på om barnet hadde mulighet for å knytte seg til en omsorgsperson eller ikke, gikk Mary Ainsworth videre med dette for å se på kvaliteten på tilknytningen, og på om det var mulig å se ulike mønstre i tilknytning mellom barn og mor. Dette gjorde hun gjennom forskningsprosjektet «Strange Situation» (fremmedsituasjonen) (Ainsworth et al., 2015). Strange Situation foregikk på følgende måte (Ainsworth et al., 2015, s. 37): Mor og barn ble plassert i et rom. Her ble det observert hvordan barnet oppførte seg med mor til stede, og hvordan barnet reagerte både når mor forlot rommet og når mor kom tilbake igjen. Barnets reaksjon ble altså observert ved tre ulike punkter: nye omgivelser, separasjon og gjenforening. Gjennom eksperimentet så man på balansen mellom utforskning og trygghetssøking, og man så på barnets evne til å bruke mor som støtte/trygg base ved utforskning av noe nytt. Gjennom Strange Situation kom Ainsworth fram til at det finnes tre ulike tilknytningsmønstre eller -stiler:

- *Trygg tilknytning*: Barna med trygg tilknytning til mor var både engstelige og nysgjerrige da de kom inn i rommet, men utforsket det de hadde rundt seg og var trygge så lenge mor var der. Når mor gikk reagerte de med uro, og siden viste de lettelse da mor kom tilbake. Barna var trygge nok til å uttrykke hva de følte i alle delene av hendelsesforløpet, uten at de tilpasset seg mor (Ainsworth et al., 2015, s. 304-307).
- *Utrygg ambivalent*: Barna som tilhørte dette tilknytningsmønsteret holdt seg tett til mor og utforsket i liten grad de nye omgivelsene. De hadde en sterk reaksjon da mor gikk, men var ambivalente i kontakten med henne da hun kom tilbake igjen (Ibid., s. 307-308).

- *Utrygg unnvikende*: Barna med dette tilknytningsmønsteret utforsket rommet uten problemer og reagerte tilsynelatende heller ikke med gråt eller uro når mor gikk. Da mor kom tilbake igjen, viste de ingen gjensynsglede. Barna forsøkte å regulere følelsene som oppstod ved å ignorere dem. De fremstod rolige og uberørte. Men barna hadde i virkeligheten et høyt nivå av indre stress (Ibid., s. 308-313).

Senere har man også oppdaget at noen barn ikke passer inn under noen av disse typene tilknytning. Disse barna viser ikke tegn til et tydelig tilknytningsmønster (Halstensen, 2014, s. 116). I disse tilfellene kan man snakke om desorganisert tilknytning. Årsaken er at barnas omsorgspersoner er i disse tilfellene er så uforutsigbare at det er umulig å tilpasse seg dem, og at barna derfor ikke har hatt mulighet til å oppnå trygghet fra dem. Dermed blir det heller ikke formet et konkret mønster i barnets tilknytning til andre (Ibid., 116). Hos barn med desorganisert tilknytningsmønster kan det for eksempel observeres at det ikke er et skille mellom voksne som oppleves som trygge eller utrygge, og at det derfor nærmer seg fremmede voksne, slik barn vanligvis ikke gjør.

I Ainsworths eksperiment ble det satt søkelys på fire ulike faktorer når barnets samspill med mor ble observert (Halstensen, 2014, s. 117):

1. Barnets søken etter nærhet til mor
2. Barnets spontane tilflukt til mor som en trygg havn når noe kjennes farlig
3. Barnets mulighet til å bruke mor som trygg base når det utforsker verden omkring seg
4. Barnets uttrykk for separasjonsangst når mor blir borte

De tre organiserte tilknytningsmønstrene tilpasser seg disse punktene på ulike måter. Barn med *utrygg ambivalent* tilknytning maksimerer nærhet til mor, men får ikke brukt henne som trygg base eller trygg havn fordi barnet ikke klarer å gi slipp på henne. Barn med dette tilknytningsmønsteret uttrykker separasjonsangsten maksimalt og gjør den større enn den er (Halstensen, 2014, s. 117). Barn med *utrygg unnvikende* tilknytning søker i liten grad nærhet til mor, og bruker henne ikke som trygg base eller havn. Her har barnet som mål å unngå avvisning. Det gir ikke uttrykk for separasjonsangst, men har allikevel sterke stressreaksjoner og gjør separasjonsangsten mindre enn den er (Ibid., 117). Barn med *trygg tilknytning* balanserer behovet for nærhet til mor og lysten til å utforske ved å bruke mor som trygg base

og havn. Barnet er sikker på hvor mor er og sikker på at mor tar imot når det henvender seg til henne. Det gjør separasjonsangsten verken større eller mindre enn den er (Ibid., 117).

De indre arbeidsmodellene er i stadig utvikling og følger en gjennom livet til nye livsfaser og fortsetter å påvirke relasjoner og tilknytning til andre. Den indre arbeidsmodellen er alltid til stede, noe som betyr at barnet kan kjenne på trygghet til mor, selv når hun ikke er der. Opplevelsen av nære omsorgspersoner tidlig i livet, spesielt i situasjoner som oppleves truende for barnet, påvirker hvordan det ser på andre mennesker senere i livet, og også hvordan det opplever seg selv (Halstensen, 2014, s. 118). De indre arbeidsmodellene er allerede i gang med å dannes før barnet har kommet så langt i den kognitive utviklingen at det kan danne minner om hendelser som er bakgrunnen for tilknytningsmønsteret som utvikles, og vil derfor ikke ha konkrete minner knyttet til tilknytningserfaringen. Dette gjør det vanskelig å endre på arbeidsmodellen. Har barnet opplevd å bli avvist av omsorgsgiveren, vil dette påvirke arbeidsmodellen. Den negative erfaringen vil påvirke barnet på den måten at det vil unngå å søke nærhet igjen senere. Det vil også påvirke barnets selvstendighet (Ibid., 118-119). Tilknytningen mellom den første nære omsorgspersonen er altså avgjørende for barnet på mange måter. Tilknytningens kvalitet, og hvordan den arter seg, er avgjørende for barnets tilknytning til andre senere i livet, for hvordan barnet ser på seg selv og andre, og også for hvordan det knytter seg til Gud. Barn med usikker/unnvikende tilknytning til foreldre kan som voksne bli defensivt selvsikre og distanserte til andre. De har ofte problemer med å knytte relasjoner til andre (Follesø, 2006, s. 124).

2.2.2 Tilknytningsteori i religionspsykologien

I kristendommen framstilles det guddommelige som en personlighet, og det legges stor vekt på menneskets relasjon til denne (Granqvist & Kirkpatrick, 2008, s. 856). I kristen tradisjon har det også vært vanlig å framstille Gud som en far. På bakgrunn av dette kan det tenkes at relasjonen til Gud ikke nødvendigvis er så annerledes enn relasjonen til foreldre. For barnet fungerer mor eller far som en trygg base og en trygg havn. Gud, eller Jesus, kan ha de samme funksjonene for et voksent menneske. Gud er en mennesket kan vende seg til når det opplever motstand og livet er vanskelig. Selv om et menneskes gudsrelasjon kan ligne et barns tilknytning til en voksen, er det også noe som skiller relasjonene. For barnet er relasjonen til mor eller far avgjørende for at det skal klare å overleve. Den voksne er ikke avhengig av Gud for å overleve fysisk, men relasjonen kan allikevel oppleves som avgjørende for å føle seg trygg

og ivaretatt (Halstensen, 2014, s. 120-122). For et barn med trygg tilknytning kan det å vite at mor eller far finnes være nok til å gi trygghet (Follesø, 2006, s. 125). Også når mor eller far ikke er innenfor synsfeltet kan barnet kjenne på trygghet. At et individ utvikler kognitive ferdigheter som gjør det mulig å søke tilknytning til noe eller noen som ikke er der fysisk, gjør at mennesker også kan kjenne på trygghet fra Gud. Menneskets tilknytning til Gud skiller seg fra tilknytning til andre mennesker fordi Gud er et objekt som ikke kan observeres eller sanses. Fordi det er mulig å knytte seg til psykologiske objekter, er det også mulig å knytte seg til Gud.

Granqvist og Kirkpatrick (2008) er blant forskerne som har sett at tilknytningsteori kan si noe om hvordan mennesker knytter seg til Gud. Forskningen deres viser at komponentene som vektlegges av Bowlby og Ainsworth, nemlig *søken etter nærhet, trygg havn, trygg base*, er til stede i en gudsrelasjon og at det dermed er mulig å se på gudsrelasjonen på lignende måte som man ser på relasjonen mellom barn og foreldre (Granqvist & Kirkpatrick, 2008, s. 857; Halstensen, 2014, s. 120-122). Dette beskrives nedenfor hver av komponentene.

Søken etter nærhet: Mennesker med en gudstro søker nærhet til Gud ved å besøke gudshus. En annen form for å søke nærhet på er å be eller å lese i Bibelen. Det finnes ulike former for bønn, som har det til felles at de søker å komme nærmere Gud, for eksempel kontemplativ eller meditativ bønn. Symboler kan fungere som en måte å konkretisere Guds nærvær, og disse har derfor en psykologisk funksjon (Halstensen, 2014, s. 121). Kirkpatrick trekker paralleller mellom hvordan noen handler eller beveger seg under lovprisning og bønn. Det å tale i tunger kan sammenlignes med barnets babling. Å løfte sine hender for å henvende seg til Gud kan sammenlignes med måten barnet strekker seg mot foreldrene for å bli løftet opp (Halstensen, 2014, s. 125).

Trygg havn: Forskningen viser at mennesker oftere søker Gud i situasjoner som oppleves som farlige eller truende, eller når det opplever kriser. Og det ser ut til at graden for behov for søken etter Gud øker i takt med graden på krisen. Dette gjelder ikke bare de som hadde et forhold til Gud før krisen inntraff. Det gjelder også dem som tidligere ikke hadde noen spesifikk gudsrelasjon. Mennesker som opplever en plutselig omvendelse, opplever ofte dette i krisesituasjoner, og spesielt i relasjonelle kriser. De relasjonelle krisene kan handle om forhold til foreldre (oftest hos unge mennesker), eller handle om kjærlighetsforhold (ofte hos eldre eller

syke mennesker) (Halstensen, 2014, s. 121-122). I følge Bowlby er det tre typer situasjoner som aktiverer barns tilknytningssystem:

1. Skremmende opplevelser i omgivelsene
2. Sykdom, skade, utmattelse
3. Separasjon, eller trussel om separasjon, fra foreldrene (tilknytningssystemene)

Det er også forsket på hvilke kriser som får mennesker til å søke Gud. Her fant man at krisene ofte ligner de krisene Bowlby snakket om. Det er snakk om sykdom, negative livshendelser og død.

Trygg base: Mennesker som har troen som en sentral del av livet (intrinsikal tro) opplever at uro kan lindres, i større grad enn de som ikke har det. Intrinsikal tro korrelerer med opplevd mestringsevne, og et kjærlig gudsbilde er relatert til en mer positiv selvfølelse. Mange som opplever omvendelse i krisesituasjoner, erfarer at den opplevde lidelsen avtar dersom Gud får plass som trygg base (Halstensen, 2014, s. 122-123). Den trygge basens funksjon er at den avverger redsel og sørger for at stressreaksjoner reduseres. Dermed utsettes aktivering av tilknytningssystemet. Relasjonen til Gud kan ha samme funksjon. Ved å sette sammen studier av religion og psykisk helse har man funnet at intrinsikal tro korrelerer positivt med frihet fra bekymring og skyld, og opplevelse av personlig kompetanse og kontroll. Troen på Gud kan altså gi trygghet.

Studier som har sett på hvordan foreldrerelasjonen påvirker gudsrelasjonen har resultert i to motstridende hypoteser: korrespondanshypotesen og korrelasjonshypotesen (Granqvist & Kirkpatrick, 2008, s. 861-862). Gudstroen kan enten være påvirket av trygghet i forholdet til foreldre, eller den kan kompensere for manglende trygghet fra dem. De to hypotesene forklares nærmere i det følgende.

Korrespondanshypotesen: Et individ med et trygt tilknytningssystem vil ofte utvikle en trygg gudsrelasjon (Halstensen, 2014, s. 123). Den indre arbeidsmodellen vil her generaliseres og overføres til å også gjelde gudsrelasjonen. En person som tidligere har hatt en opplevelse av å være verd omsorg vil overføre dette til andre relasjoner, også gudsrelasjonen. Når et individ har hatt en opplevelse av at omsorgspersoner har sett og hørt, vil det også forventes at andre, også Gud, gjør dette. I denne hypotesen påstås det at foreldrenes tro brukes som modell for egen tro.

Personer som har opplevd trygg tilknytning til sine foreldre vil overføre deres tro til seg selv, mens personer som har opplevd utrygg tilknytning gjør det motsatte og ender opp med en tro som er ulik foreldrenes tro (Granqvist & Kirkpatrick, 2008, s. 866; Halstensen, 2014, s. 123-124). Personer som vokser opp med religiøse foreldre har altså større sjanse for å få en religiøs tro selv hvis tilknytning til foreldrene er trygg.

Kompensasjonshypotesen: Når barn opplever utrygg tilknytning til nærmeste omsorgsperson eller -personer, vil det søke tilknytning et annet sted (Granqvist & Kirkpatrick, 2008, s. 862). Dette kan være hos besteforeldre, søsken, lærere eller andre. Personer som har opplevd sviktende omsorg fra nærmeste omsorgsperson vil altså i stor grad vende seg til andre for å finne omsorg. Den de vender seg til kan også være Gud, slik at også Gud kan få rollen som et erstatningsobjekt (Ibid., 862). Hvis en person med utrygg tilknytning får en aktiv, viktig og nær gudsrelasjon, og Gud fungerer som et erstatningsobjekt, vil dette ofte skje i forbindelse med stressende situasjoner, og gudstroens oppgave blir å regulere tilknytningsrelatert stress (Halstensen, 2014, s. 124). Som tidligere nevnt opplever ofte utrygt tilknyttede personer plutselige omvendelser i stressende livssituasjoner. Disse personene får ofte også en mer emosjonelt basert tro enn andre, noe som er med på å underbygge argumentet om at troen har kompenserende funksjoner (Ibid., 124). Man ser også i disse tilfellene at troen er intens og aktiv i stressende perioder, men avtar når ting stabiliseres. Troen viker altså som noe stabiliserende i urolige situasjoner (Ibid., 123-124).

At gudstroen både kan korrespondere og kompensere vil si at gudstroen kan ha en positiv funksjon både for dem med trygg tilknytning og de med utrygg tilknytning. Halstensen (2014) kaller tilknytningsteorien for en håpets teori, fordi det er en teori som sier at nye gode erfaringer kan rette opp for skaden de vonde erfaringene har påført. Gjennom hele livet har vi mulighet til å gjøre oss nye erfaringer. Men Halstensen kaller også teorien for en sårbarhetens teori, fordi den trygge tilknytningen og gode erfaringer kan ødelegges om man opplever utrygghet (Halstensen, 2014, s. 125).

3 Analyse av case: Intervjuobjektet Astrid

3.1 Materiale

Casen som det her skal ses videre på er et av intervjuobjektene i Erling Birkedal, prosjektleder og førsteamanuensis i praktisk teologi ved MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn i Oslo, sitt forskningsprosjekt *Religiøsitet fra barn til voksen* (Birkedal, 2020). Intervjuobjektet er kalt Astrid. Birkedal har gjennom flere tiår holdt på med en studie av unges gudstro, og i forbindelse med dette intervjuet flere mennesker flere ganger gjennom en lengre periode (Birkedal, 2001; 2008; 2021). Valget av case og seleksjonen blant de ulike intervjuobjektene til Birkedal ble foretatt ut fra flere kriterier:

- intervjuobjektet måtte si noe om forholdet til sine foreldre
- intervjuobjektet måtte ha en gudsrelasjon
- intervjuobjektet måtte ha opplevd konflikt eller brudd i relasjonen til foreldrene

Casen ble valgt ut ifra disse kriteriene for at det skulle være mulig å analysere casen på bakgrunn av oppgavens problemstilling. Intervjuobjektet Astrid opplever endring i relasjoner og deres kvalitet, og også endring av gudsrelasjonen over tid. Disse stadige endringene og bruddene er et egnet utgangspunkt for videre analyse.

Birkedal har gjennom sitt prosjekt truffet Astrid flere ganger og gjennomført intervjuer med henne, og Astrid har i forbindelse med disse møtene også svart på spørsmål i skjemaer som hun selv har fylt ut. Disse skjemaene gir viktig informasjon og vil bli referert til flere ganger i oppgaven. Intervjuguiden Birkedal har brukt i forbindelse med siste intervjurunde i sitt prosjekt (Birkedal, 2020, s. 226-228), som intervjuet som er benyttet i denne oppgaven er hentet fra, legger opp til et åpent intervju hvor intervjuobjektet får god mulighet til å reflektere fritt over egen livshistorie og troshistorie. Intervjuet har startet med at Astrid har fått fortelle fritt om livet sitt, og guiden består av momenter som kan brukes til oppfølgingsspørsmål. Disse momentene er delt inn i fem kategorier (Ibid., 226-228):

- Fortell om ditt liv/dine livserfaringer:
  - o Nåværende situasjon rundt intervjuobjektets arbeids- og familiesituasjon
  - o Oppvekst, hendelser og mennesker som har påvirket livet
- Livstolkning:

- Hvordan virkeligheten forstås
- Hvordan Gud beskrives
- Relasjoner i livet:
  - Hvilke personer som har hatt betydning for livet
  - Tillit og tilhørighet til andre
- Eventuell praksis og erfaring fra organisert religion og religiøse erfaringer:
  - Deltakelse i trossamfunn
  - Religiøse erfaringer og opplevelse av gudsnærvær
- Hvilke verdier ønsker du å gi dine barn?
  - Hva som vektlegges annerledes enn i egen oppvekst
  - Hvordan fremtiden ser ut

Astrid blir i intervjuet også konfrontert med svar gitt i tidligere intervjuer, og det samtales rundt dette. Intervjuobjektet får spørsmål om egen barndom og ungdomstid, og om hva som har endret seg etter tidligere intervjuer (Ibid., 228).

Skjemaene som intervjuobjektet har fylt ut har variert noe i utforming fra gang til gang, men temaene som går igjen er:

- forhold til religion, gudstro og oppfatninger av Jesus
- deltakelse i trossamfunn
- hva som påvirker intervjuobjektets tro
- relasjon og tillit til andre

I flere av spørsmålene i skjemaene har det vært lagt opp til at intervjuobjektet skal svare gjennom avkrysning, enten ved å velge mellom flere alternative svar, eller ved å definere grad av tro eller religiøsitet på en skala fra «helt sikkert ikke» til «helt sikkert» (Ibid., 35). Intervjuobjektet har også tegnet nettverksskart, hvor personer objektet har tillit til blant kjernefamilie, venner, slekt, institusjon og menighet er tegnet inn (Ibid., 232).

Materialet som benyttes i denne oppgaven er alle skjemaer som er fylt ut i forbindelse med prosjektet, det vil si skjemaer fra intervjuobjektet er 13, 14, 15, 25 og 35 år gammel (Birkedal, 2001, s. 266-269, 275-279, 281-285, 286-290; 2008, vedlegg C, D; 2020, s. 229-232). I tillegg er også siste intervju tatt med i dette materialet (Birkedal, 2020, s. 226-228). Presentasjonen av

Astrid er et forsøk på et deskriptivt sammendrag av informasjonen som kommer fram i dette materialet, for å gi en oversikt over hva som ligger til grunn for analysen.

3.2 Metode

3.2.1 Overordnet tilnærming

Denne oppgaven er skrevet i en hermeneutisk tradisjon og benytter seg av en kvalitativ metode. Det er ikke her tatt sikte på å finne ut av «hvor mye» eller «hvor ofte», men å analysere, beskrive og fortolke (Malterud, 2008, s. 30, 39). Enkelthendelser og detaljer har blitt tillagt stor vekt (Thurén, 2009, s. 123). I tråd med den hermeneutiske lære søker ikke denne oppgaven bare å forklare, men også å forstå (Thurén, 2009, s. 113). Oppgaven tar utgangspunkt i menneskelig tolkning som nøkkelen til forståelse (Malterud, 2017, s. 28).

Sentralt i hermeneutikken står forforståelse, fortolkning og forståelse. Forforståelsen for denne oppgaven er kjennskap til teoriene som benyttes, og hva Birkedal allerede har skrevet om casen i sine tre bøker tilknyttet prosjektet (Birkedal, 2001; 2008; 2020).

Dette er som nevnt først og fremst en teoretisk oppgave, som ser på dannelsen av gudsrepresentasjon og tilknytning til Gud i lys av objektreasjonsteori og tilknytningsteori, og hvordan disse teoriene utfyller hverandre eller eventuelt står i konflikt med hverandre. Oppgaven benytter seg av case for å vise i praksis hvordan objektreasjonsteori og tilknytningsteori kan bidra til å forstå et menneskes gudsførelse, og hvordan teoriene eventuelt utfyller hverandre eller står i konflikt med hverandre. Det er både styrker og svakheter ved å benytte seg av case-studier. Målet med å benytte en case i denne oppgaven er at man i casen skal kombinere det normative og det deskriptive, og ut ifra dette danne en ny forestilling (Widding, 2005, s. 15).

3.2.2 Systematisk tekstkondensering

I denne oppgaven er systematisk tekstkondensering (Systematic Text Condensation - STC) benyttet som metode, slik den framstilles av Kirsti Malterud, professor emerita i allmenmedisin ved Universitetet i Bergen. STC er en tverrgående tematisk analyse av kvalitativt materiale, utviklet for nybegynnere, og kan brukes innen flere ulike fagfelt (Malterud, 2017, s. 97). STC er i denne oppgaven benyttet for å systematisere materialet i en problemstillingsstyrt, induktiv analyse. Dette er gjort i en iterativ prosess, altså en prosess som

har blitt gjentatt flere ganger for å korrigere, endre og forbedre systematiseringen. Mens det er Ibid., 48). I drøftingen har resultatene fra analysen blitt sett på i lys av tilknytnings- og objektrelasjonsteori for å se hvordan teoriene kan si noe om materialet som har blitt systematisert ved hjelp av STC. STC har som nevnt en induktiv tilnærming. Det er her tatt utgangspunkt i empiriske data for å se nærmere på et forskningsspørsmål og hvordan funnene kan si noe allment. Dette er det motsatte av en deduktiv prosess hvor man overfører kunnskap fra gruppenivå til enkeltindivider (Ibid., s. 113).

Selve fremgangsmåten for STC som her er fulgt er en prosess bestående av fire deler: 1. helhetsinntrykk, 2. meningsbærende enheter, 3. kondensering og 4. syntese. I det følgende vil det gis en beskrivelse av hvordan denne prosessen har gått for seg, basert på Malteruds (2017) framstilling.

1. Helhetsinntrykk: I første trinn av analysen har alt materialet blitt lest igjennom for at det skal bli dannet et helhetsbilde, og samtidig har det blitt vurdert mulige temaer for videre arbeid. I dette leddet av prosessen er det viktig å ha problemstillingen i bakhodet, men man bør forsøke å legge vekk forforståelse og antakelser, og den teoretiske tilnærmingen. Når alt har blitt lest har det hele blitt oppsummert i fem foreløpige temaer som tas med videre til neste trinn.

2. Meningsbærende enheter: I andre trinn av analysen har de delene av materialet som ble ansett som relevante for oppgaven blitt plukket ut til videre arbeid ved en detaljert gjennomgang. De foreløpige temaene har i dette leddet blitt redusert til tre kodegrupper. Kodegruppene har blitt utviklet og justert flere ganger underveis i arbeidet.

3. Kondensering: I tredje trinn av analysen har materialet blitt kondensert. De meningsbærende enhetene har blitt sortert i de tre kodegruppene. Videre har materialet i hver kodegruppe igjen blitt delt inn i to til tre subgrupper. Kodegruppene og subgruppene materialet til slutt har blitt sortert etter er som følgende:

- **Astrids forhold til foreldrene**
  - Foreldrerepresentasjoner og tilknytning til foreldre
  - Tillit/mangel på tillit til foreldrenes tro
- **Astrids forhold til Gud**
  - Tilknytning til Gud

- Gudsrepresentasjon
- **Astrids forhold til seg selv**
  - Religiøs identitet
  - Selvbilde
  - Tilknytning til andre

Videre har det blitt skrevet et kondensat for hver subgruppe. Dette kondensatet er formulert som et kunstig sitat skrevet i førsteperson (jeg-form). Alle de meningsbærende enhetene har blitt gått igjennom og omskrevet til en sammenhengende tekst med en mer generell form. Etter hvert kondensat har det blitt formulert et *gullsitat*. Dette sitatet er et fiktivt sitat av intervjuobjektet som beskriver det viktigste fra kondensatet. Denne kondenseringen er utgangspunktet for presentasjonen av resultatet som kommer i fjerde trinn.

4. Syntese: Siste trinn i denne analytiske framgangsmåten er en formulering av resultatet, en syntese av det som ble funnet i de foregående ledd av analysen. Hvert av kondensatene ble brukt til å formulere en analytisk tekst, nå i tredjeperson, og også her ble teksten avsluttet med et gullsitat som illustrerer hovedfunnene. Noen av gullsitatene ble skrevet om der det var nødvendig, og nå fikk også hvert avsnitt en ny og passende overskrift.

STC fungerer i denne oppgaven som et verktøy for å komme fram til et analyseresultat som kan drøftes videre. Resultatet, altså trinn 4 i analysen, er tatt med i selve oppgaveteksten.

3.3 Presentasjon av Astrid

Astrid vokste opp med foreldre som ifølge henne selv fikk henne i ung alder, og som var svært religiøse. Hun var sammen med familien aktiv i en minoritetsmenighet, bortsett fra i en liten periode. I denne perioden gikk foreldrene gjennom en skilsmisse, og moren flyttet bort fra resten av familien. Astrid beskrev moren som ikke-kristen etter dette, og forholdet mellom de to var ikke spesielt nært. Familien flyttet ofte, foreldrene jobbet mye, og Astrid følte seg mye ensom og savnet vennene i menigheten. Etter at Astrids far giftet seg på nytt, ble han og Astrid igjen aktive i menigheten sammen med Astrids nye stemor. Astrid beskrev det som givende å være en del av fellesskapet der som tenåring, og forteller at hun hadde gode venner og forbilder der. Astrid omtalte seg selv som kristen på denne tiden. I slutten av tenårene brøt Astrid igjen med menigheten, denne gangen på eget initiativ. Hun tenkte at hun selv måtte bestemme hva

hun ville og hva hun mente var rett, og hun opplevde at hun måtte ut av «bobla», altså bryte med menigheten, for å få til dette. Astrid oppgir også tillitsbrudd til lederne i menigheten som en annen grunn til bruddet med menigheten. Hun opplevde at en leder ble mer alternativ og var utro mot sin kone, og at det etter dette ble vanskeligere for henne å stole på menneskene rundt seg. På dette tidspunktet fikk Astrid også sin første kjæreste, og hun følte at det var konflikt mellom det menigheten mente, blant annet sex, og det hun selv følte og erfarte. I 20-årene fortalte Astrid at hun fortsatt hadde en stor grad av gudstro, men at hun ikke oppfattet seg selv som kristen. Hun tenkte mye på at hun måtte ha et sted å tilhøre, men klarte ikke å falle til ro noe sted.

Siste gang Astrid intervjues er hun gift med en mann som er katolikk og hun har selv konvertert til Den katolske kirke. Hun har to barn på 5 og 7 år, som begge er døpt katolsk. Astrid forteller at hun ønsker å gi barna en kristen oppdragelse, og at hun tenker at det er bra for barna å tilhøre en kirke som er større enn den hun selv tilhørte som barn og ungdom. Astrid forteller også at hun har en viss skepsis også til denne kirken, og at hun brukte lang tid på konverteringsprosessen. Hun opplever Den katolske kirke som en kirke med stort kulturelt mangfold, men at det ikke er like mangfoldig religiøst sett.

Astrid kaller seg selv kristen og sier hun har en gudstro, samtidig er hun litt nølende. Hun forteller at hun tror at det finnes en gud der ute, noe som er større enn henne selv, samtidig synes hun det er mye som er vanskelig med dette, og hun vet ikke om hun tror på Jesus som Guds sønn lenger. Hun beskriver at Gud er en venn som hun ikke kan gi slipp på. Astrid forteller at hun ikke tenker at Gud har direkte med hennes valg å gjøre, og hun ser ikke på han som en autoritet. Hun uttrykker at hun har respekt for religiøse ledere som prester, både i Den katolske kirke og i Den norske kirke, men at hun samtidig har en skepsis til religiøse ledere. Videre sier hun at hun ikke liker at det er mye snakk om Guds vilje, slik det var i menigheten hun vokste opp i. Astrid er opptatt av holdninger hos dem som leder og hos dem som skal lære opp barna i den kristne tro. Astrid forteller at det kan være aktuelt å melde seg ut av kirken om hun ikke har tillit til dem som leder trosopplæringen der. Det å skulle forholde seg til kirken som en religiøs institusjon synes Astrid er vanskelig. Samtidig synes hun det er betryggende å tilhøre en menighet, og føler at hun er på den sikre siden om det skulle finnes himmel og helvete. Astrid og resten av familien går lite i kirken til vanlig, selv om hun noen ganger ønsker å dra. Astrid forteller at hun til å begynne med var stolt over å ha tatt avstand fra menigheten og ha

gått sin egen vei, men at hun nå ser på bruddet med menigheten mer som et tap. Astrid sier at hun opplever å stå alene og at hun synes det er vanskelig, også fordi dette har gått utover hennes forhold til familien, blant annet far og stemor.

Astrid forteller at hun har flere venninner, men at hun føler at det ikke er noen av dem som forstår henne. Hun forteller at hun har et ønske om å snakke mer om tro, også utenfor kirken, og gjerne både med muslimer og andre. Ofte kan hun føle seg som det hun selv kaller ikke-kristen i kirken fordi hun føler at hun ikke passer inn der.

Astrid forteller at hun de siste årene har slitt mye med angst, og sier hun har fått beskjed om at hun trolig har slitt med dette siden veldig tidlig i livet, uten at hun sier noe om hvorfor. Det har aldri blitt stilt noen diagnose, og Astrid beskriver litt diffust ulike symptomer. De tre siste årene har hun også vært utbrent, og dette har vært en vanskelig periode for henne. Nå jobber Astrid med å finne ut av disse tingene, og å se koblingen mellom barndom og nåtid. Hun forteller også at hun tidligere i livet har slitt med spiseforstyrrelser i en periode, men hun sier ikke noe mer om dette og spesifiserer ikke når denne perioden fant sted.

3.4 Analyse

3.4.1 Astrids forhold til foreldre

3.4.1.1 Mors- og farsrepresentasjoner, og tilknytning til disse

Syntese: Astrid ga i skjemaene fra tenårene uttrykk for at hun hadde et varmere og nærere forhold til far og stemor enn til mor. Nå som hun har blitt voksen og selv har fått barn, ser hun foreldrene sine i et nytt lys og vet at kreftene ikke alltid strekker til, men hun er allikevel kritisk til oppveksten sin og hvordan hun ble behandlet, og mener hun ville gjort mye annerledes enn dem. Hun hadde en opplevelse av å bli «dytta litt hjemmefra» og bli tidlig selvstendig. Hun er også kritisk til skilsmissen og at moren etter dette flyttet fra henne. Etter dette er det vanskelig å vite hvor mye kontakt Astrid faktisk har hatt med mor, og det virker ikke som de har hatt noen nær relasjon.

Nå har ikke Astrid et like nært forhold til far eller stemor lenger heller. En grunn til dette er at far og stemor fortsatte i menigheten etter at Astrid brøt med den, og at hun hadde en opplevelse av at de forsøkte å «frelse» henne. Derfor velger Astrid å holde avstand.

Gullsitat: «Far og jeg hadde et nært forhold i tenårene, men nå som jeg er voksen og ikke går i samme menighet lenger er ikke forholdet det samme. Mor har ikke vært nær i det hele tatt etter at hun flyttet bort etter skilsmissen.»

3.4.1.2 Tillit til foreldrenes religiøse tro

Syntese: Etter at Astrids foreldre ble skilt, og hun oppfattet at mor ikke lenger var kristen, delte Astrid far og stemors tro. De gikk i menigheten sammen og kunne noen ganger også utøve troen sammen i hjemmet, som gjennom bordbønn eller aftenbønn. Det er tydelig at troen var noe de delte og som bandt dem sammen og styrket samholdet dem imellom. Astrid hadde på denne tiden en opplevelse av at moren ikke interesserte seg for hennes tro, og at hun ikke ville at hun skulle være kristen. Det virker som det var helt uaktuelt å snakke med henne om den kristne troen, og Astrid ga uttrykk for at mors tro og livssyn ikke hadde noen påvirkning på hva hun selv trodde på den tiden. Det Astrid derimot oppga som en påvirkning er selve skilsmissen, som skal ha ført til at hun tvilte på Gud. Pastor og folk i menigheten ser ut til å ha spilt en større rolle for troen enn det begge foreldrene gjorde. Videre i tenårene spilte vennene en større rolle når det kom til tro enn både mor og far. Astrid begrunnet dette med at det var splittede meninger om tro i familien. Det ser ut til at andre gradvis spilte en større rolle enn familien når det kommer til Astrids tro.

I 20-årene var forholdet til begge foreldrene mindre nært, men Astrid mente at begge foreldrene hadde hatt betydning for troen hennes allikevel. På daværende tidspunkt snakket Astrid heller med en venninne om troen enn med dem.

Nå som Astrid er 35 år ser hun med større skepsis på foreldrenes religiøsitet da hun var liten. Hun tenker nå at de den gang var svært religiøse, «nesten fanatiske», og hun ser på menigheten de gikk i som en sekt. Hun har altså endret syn på menigheten hun selv gikk i og kjente en sterk tilhørighet til, og som hun var skuffet over at moren forlot. Nå har hun selv gjort det samme. Samtidig husker hun hvordan det var å bli tatt ut av menigheten som barn, og at hun opplevde det godt å komme tilbake i tenårene. Forholdet hennes til både menigheten, foreldrenes tro og livssyn, og hvordan de forholdt seg til denne menigheten har endret seg flere ganger i løpet av livet.

Gullsitat: «Da jeg var tenåring var det varierende og splittede meninger om tro i familien, men jeg hadde stort sett tillit til pappa og hans tro. Nå er tilliten borte, og vi har mistet en dimensjon av nærhet etter at jeg forlot menigheten.»

3.4.2 Astrids forhold til Gud

3.4.2.1 Tilknytning til Gud

Syntese: Som 13-åring ser Astrid ut til å ha hatt en sterk tilknytning til Gud og en gudstro som var svært viktig for henne. Hun uttrykte selv at hun var kristen og trodde på Gud, og at hun ikke tvilte på det. Hun var opptatt av tilknytning til Gud gjennom bønn og daglig stille stund. Astrid mente at hun hadde fått bevis på Jesu eksistens og oppgav flere eksempler på dette og hun kunne kjenne på at Gud var til stede i livet. Dette kunne være at mennesker ble friske eller bedre når de ble bedt for, eller at hun følte at hun kunne kjenne Den hellige ånds nærvær.

Da Astrid var 25 år hadde troen på og tilknytningen til Gud endret seg. Hun trodde fortsatt og var ganske sikker på Guds eksistens, men det spilte ikke en like stor rolle i hverdagen, og Astrid så ikke ut til å være like opptatt av å søke nærhet til Gud som hun hadde vært i tenårene.

Nå som Astrid er 35 år har hun fortsatt en gudstro, men den ser ganske annerledes ut enn tidligere i livet. Hun «tenker at det er en gud der ute». Men Gud er en hun aktiverer når hun har behov for det. Det kan se ut som om forholdet til den gud hun tror på ikke er like strukturert som tidligere og hun oppgir ikke lenger et gudsbilde som samsvarer med den gud kirken formidler, slik hun gjorde i tenårene. Hun ber ikke så mye som i tenårene, men om hun gjør det synes hun det er fint at man i den katolske kirke også kan be til de døde. Dette kan være som å snakke med dem og ta fram de gode følelsene man har til disse menneskene. Astrid sier at hun «tenker ikke så mye på gud», men samtidig oppgir hun at Gud er en sterk del av henne og noe hun ikke kan gi slipp på.

Gullsitat: «Da jeg var tenåring hadde jeg et nært forhold til Gud. Jeg tror fortsatt, men Gud er en jeg aktiverer når jeg har behov for det.»

3.4.2.2 Gudsrepresentasjon

Syntese: Astrids gudsbilde endrer seg mye gjennom livet. Som tenåring var Jesus en sentral del av gudsbildet. Hun var sikker på at han hadde levd. Gudsbildet bestod på den tiden av en rekke

positive egenskaper, og Astrid hadde stor forventning til hva Gud kunne gjøre i livet hennes. Hun så på Gud som en far hun kunne komme til, en som gav trygghet, mening og håp, og hadde tro på at han kunne gripe inn i livet og gjøre under. Astrid fremhevet Guds tilgivende egenskap som det som hun likte best med han.

Da Astrid var blitt 25 år hadde gudsbildet forandret seg. Hun trodde fortsatt på en gud som gav trygghet, men Jesus var ikke like viktig for henne lenger, og hun tenkte heller ikke at Gud satte krav til henne og hvordan hun levde livet sitt.

Som 35-åring sier Astrid at det er vanskelig å beskrive Gud og er mer diffus i beskrivelsene sine enn som tenåring. Men hun sier at Gud er kjærlig, rolig og omsorgsfull. Hun ser på Gud som en venn, en hun kan aktivere når hun har behov for det, og som er en sterk del av henne. Hun tenker fortsatt som i 20-årene at Gud ikke setter krav til hvordan hun skal leve livet. Samtidig ser det ut som om holdningen til Gud som dommer mellom himmel og helvete fortsatt er til stede når hun sier at hun føler det som en forsikring og trygghet å være medlem i en kirke og på den måten er på innsiden.

Astrid tror fortsatt at Jesus har levd, men vet ikke lenger om han var Guds sønn, og han utgjør ikke lenger en like stor del av gudsbildet, slik som han gjorde i tenårene.

Gullsitat: «Da jeg var tenåring så jeg for meg Gud som Jesus, en frelser med stor makt, men nå er ikke Gud lenger en autoritet. Han er vanskelig å beskrive, men oppleves som en venn.»

3.4.3 Astrids forhold til seg selv

3.4.3.1 Religiøs identitet

Syntese: I tenårene regnet Astrid seg helt sikkert som en kristen, og dette ser ut til å ha vært en viktig del av identiteten hennes. Hun så på seg selv som mer religiøs enn de andre i klassen, og hun valgte selv å døpe seg. Hun ba nesten daglig og hadde et ønske om å lære mer om Bibelens lære. Troen hadde stor betydning for Astrid, og hun hadde en oppfatning av at troen kom til å forbli ganske lik i framtiden og at den ville fortsette å være like viktig for henne. Astrid valgte å konfirmere seg i frimenigheten hun tilhørte, og nettopp denne menigheten ser ut til å ha vært viktig for Astrids religiøse identitet i tenårene. Hun uttrykte skepsis mot statskirken, og mot kristne som bare er det i navnet. Astrid identifiserte seg mer med begrepet «kristen» enn «religiøs», og dette redegjorde hun for på ulike tidspunkt.

Da Astrid var blitt 25 år, ville hun ikke kalle seg kristen i samme grad lenger, men hun følte at religiøs var mer riktig. Hun hadde fortsatt en gudstro, men den hadde ikke like stor betydning som før. Hun hadde tatt avstand fra menigheten hun tidligere gikk i, og fra «tradisjonell kristen praksis og tankegang» og følte ikke lenger at Gud eller troen spilte en like stor rolle for hvordan hun levde livet sitt. Hun omtalte seg selv som multireligiøs og sa at hun var mer opptatt av egne normer og regler enn en kirkes.

Nå som Astrid er 35 år sier hun at hun har en ganske sikker gudstro og hun kaller seg kristen, men samtidig er hun nølende. Hun synes det er vanskelig å vite akkurat hva hun tror og sier hun stadig er i endring. Hun er mer opptatt av tanker om etikk enn om kristen tro, men setter pris på det kristne verdisettet. Hun går lite i kirken, men familien markerer høytider. Hun velger å være medlem i Den katolske kirke selv om hun er uenig i mye av det kirken står for og er kritisk til ting som for eksempel makthierarkiet. Hun har et ønske om å tilhøre et samfunn hvor hun faktisk føler seg hjemme.

Gullsitat: «Jeg tror på Gud og kaller meg helt sikkert kristen og katolikk, men tenker mindre på Gud enn før og er kritisk til kirken. Jeg savner allikevel et kristent fellesskap hvor jeg kan føle meg hjemme.»

3.4.3.2 Selvbilde

Syntese: Astrid gir uttrykk for at hun synes at livet kan være vanskelig. Hun antyder at andre har påført henne smerte, men hun tror ikke de har ment noe vondt med det. Astrid gir også uttrykk for stor grad av ensomhet, og sier at hun alltid har følt seg annerledes. Samtidig vet hun ikke selv hvem hun er, og dette er noe hun stadig jobber med å finne ut av. De siste tre årene har Astrid vært utbrent og hatt angst, noe hun ser ut til å se i sammenheng med barndommen sin, og dette bruker hun nå tid på å finne ut av og rydde opp i.

Gullsitat: «Jeg synes det er vanskelig å finne meg selv, og synes livet kan være vanskelig.»

3.4.3.3 Tilknytning til andre

Syntese: Det er flere andre enn far og stemor som stod Astrid nær i tenårene. Hun hadde flere venner og eldre ledere i menigheten hun gikk i som var viktige for henne. Noe av grunnen til at disse menneskene var så viktige for henne på daværende tidspunkt, var at det var sprikende meninger om tro i familien. Forholdet Astrid hadde til disse menneskene ble endret da hun som

18-åring opplevde tillitsbrudd til ledelsen i menigheten og valgte å forlate den. I 20-årene slet Astrid med å finne et sted å høre til. Den venninnen hun hadde mest tillit til var ikke spesielt religiøs. Astrid hadde på dette tidspunktet ikke noen relasjon eller tillit til noen personer i menighet eller kristen institusjon.

Nå som Astrid er 35 år betyr kirken hun nå går i og menneskene der og meningene deres mer igjen for henne. Astrid og familien går ikke spesielt mye i kirken. Hun skulle ønske at de gjorde det, men mannen hennes har ikke samme ønske. Astrid uttrykker at det er fint å tilhøre en kirke som er større enn den hun tilhørte i tenårene, men hun er også skeptisk til Den katolske kirke, og dets ledere og lære. Denne skepsisen gjør det vanskelig å sende barna dit alene til trosopplæringen, og Astrid har derfor tanker om at det kan være aktuelt å melde seg ut. Hun ser på Den norske kirke som en «back-up-kirke». Astrid snakker heller ikke mye om hva hun mener om tro og lære med menneskene som er i menigheten. Hun skulle også ønske at det fantes andre steder enn kirken hvor man kunne snakke om tro. Hun skulle gjerne hatt en arena med flere livssyn hvor det er større åpenhet og mer mangfold enn det hun opplever at det er i kirken. Astrid opplever at det også er vanskelig å snakke om tro med venninner. Hun synes at de enten er i «kristenbobla» eller at de er mer alternative enn henne. Astrid føler at på at ingen andre forstår hennes situasjon. Hun synes det er vanskeligere å tenke annerledes om tro enn andre enn det hun følte før. Tidligere var hun glad for å ha løsrevet seg fra andre, nå oppleves det som et tap.

Gullsitat: «Jeg synes det er vanskelig å forholde meg til menighet, ledere og andre kristne, og føler at jeg ikke helt hører hjemme i noen menighet.»

4 Drøfting

4.1 Barndom: Turbulente forhold

Ut ifra informasjonen som foreligger i skjemaer og intervjuer er det vanskelig å si noe sikkert om Astrids tidlige barndom, men det er mulig å anta noe. Vi ser her, ved en narrativ hermeneutisk forståelse av tekstene som er tilgjengelige om Astrid, at det fremkommer bruddstykker som utfyller hverandre og som danner bilder av en oppvekst og mulige sammenhenger mellom hennes identitetsutvikling og tro, og mer spesifikt hennes gudsrelasjon.

Astrid omtaler foreldrene sine som «svært unge» når de får henne. Hun forteller også at familien var med i en menighet som hun som voksen omtaler som en sekt. Når hun som voksen ser tilbake på dette, omtaler hun foreldrene som «veldig religiøse, sånn fanatiske». Foreldrene går på et tidspunkt igjennom en skilsmisse før Astrid treffer Birkedal for første gang som 13-åring. Far har rukket å gifte seg på nytt, men Astrid snakker samtidig om skilsmissen som at hun har den relativt friskt i minne, så det kan være naturlig å anta at den fant sted da Astrid var rundt 10 år gammel. Astrid forteller at hun i tiden etter skilsmissen føler seg ensom, at hun er mye alene fordi foreldrene jobber, og at hun savner menigheten, som familien forlater i forbindelse med skilsmisse og flytting. Astrid sier også at skilsmissen påvirket troen hennes: «Skilsmissen gjorde at jeg i en periode tvilte på Gud». Senere gifter far seg på nytt med en dame fra menigheten familien tidligere har vært medlemmer av, og det gjør at Astrid igjen blir tatt med tilbake til denne menigheten. Mor tar etter skilsmissen avstand fra den kristne tro. Denne perioden er det Astrid som voksen omtaler som «turbulent». Selv om vi ikke vet noe om tidsperspektivet og det heller ikke blir sagt noe direkte om den følelsesmessige atmosfæren i hjemmet på denne tiden, ser vi at det her har vært en kortere eller lengre periode som med god grunn har blitt opplevd som vanskelig for Astrid. Astrid påpeker flere ganger, både som tenåring og voksen, at hun opplevde skilsmissen som vanskelig og alvorlig, og det er tydelig at dette er en hendelse som har preget livet hennes. I tillegg til ensomheten og turbulensen hun nevner som en direkte følge av skilsmissen, kan det også ha vært flere ting med hendelsen som har vært vanskelig for henne. Astrid gir ingen informasjon om hun var forberedt på at skilsmissen kunne komme eller om den kom som overraskende og at foreldrene hadde holdt en konflikt skjult. Uansett kan Astrid ha hatt en opplevelse av at foreldrene har vært en trygg enhet som har blitt brutt. Det kan også ha blitt opplevd som vanskelig for Astrid at foreldrene brøt ekteskapet, som det er naturlig å anta at det har blitt forkynt i menigheten at man ikke skal.

I både objektrelasjonsteori og tilknytningsteori legges det stor vekt på hvordan barnet blir møtt av mor og far de første årene, og hvordan dette er med på å påvirke tilknytning, selvbilde og psykisk helse videre i livet. Det foreligger ingen informasjon om dynamikken mellom Astrid og foreldrene fra denne perioden, og det er derfor kun mulig å anta at tilknytningen ikke har vært god nok. Astrid sier i det hele tatt lite om tiden før skilsmissen, men det er naturlig å anta at det har vært kompliserte forhold i familien også før skilsmissen finner sted, og at dette har gått utover Astrid. Med tanke på at Astrids forhold til mor er såpass komplisert senere i livet kan man ut ifra hva tilknytningsteorien sier om sammenhengen mellom tilknytning tidlig og

senere i livet anta at forholdet dem imellom var vanskelig allerede fra Astrid var et lite barn og at tilknytningen var utrygg og ambivalent. Dette kan ha påvirket Astrid både bevisst og ubevisst. Astrid gir flere hint om plager og sykdom som hun mener har en sammenheng med barndommen. Hun forteller at hun de siste årene som voksen har slitt med utbrenthet og angst, og sier at hun har fått beskjed fra lege at hun kan ha hatt det hun kaller «blodangst» siden hun var 1 år gammel. Hun forteller om blodtrykksfall og at hun som barn svømte av flere ganger, noe de da trodde kunne være epilepsi. Astrid mener det kan være noe i barndommen som har forårsaket disse plagene, og det prøver hun å finne ut av som voksen. Det er vanskelig å ta tak i og si noe om dette ut ifra det lille som blir sagt i intervjuet, men det er mulig at Astrid har en følelse av at det er noe i tidlig barndom som har påvirket den fysiske og psykiske helsen hennes, og det er også mulig at dette kan handle om hennes tilknytning til tidlige omsorgspersoner (mor og far), uten at det mulig å si noe sikkert om det. I relasjonskartene som flere ganger fylles ut i skjemaene, tegner Astrid inn noe som kan være søsken. Disse er det ikke noe snakk om ellers.

4.2 Tenår: Gud er en venn med stor makt

I tenårene uttrykker Astrid tydelig en distanse til mor. I skjemaene oppgir hun at den følelsesmessige atmosfæren dem imellom er kjølig. Og når hun i intervju som voksen ser tilbake på denne tiden bekrefter hun at dette stemmer. Som voksen sier Astrid at hun aldri ville «flytte fra barna mine, slik mamma gjorde», noe som tyder på at hun hadde en følelse av at mor ikke bare drog fra far, men også fra henne. Hun påpeker flere ganger at hun har et bedre forhold til stemoren sin enn det hun har til mor. I lys av tilknytningsteori kan man tolke det som at Astrid på grunn av manglende tilknytning til mor søker tilknytning andre steder, og på denne tiden kan stemoren hennes ha vært med på dekke behovet for nærhet og omsorg. Astrid gir aldri noen beskrivelse av mor eller hennes egenskaper, men ut ifra den informasjonen vi får kan vi anta at Astrid ser på sin mor som fraværende både i fysisk og emosjonell forstand. Det er mye vi ikke får vite om Astrids relasjon til mor i tenårene gjennom skjemaer og intervju. Vi vet for eksempel ikke om hun flyttet mellom mor og far, eller om hun kun bodde hos far. At Astrid omtaler situasjonen rundt skilsmissen som at mor flyttet fra barna sine, kan dette antyde at de etter dette ikke hadde det samme samværet som før. I skjema krysser hun av for at den følelsesmessige atmosfæren mellom foreldrene er svært kjølig, noe som kan tyde på at samarbeidet om barna heller ikke gikk så lett. Astrid nevner ingen gode egenskaper hos mor. Det er selvfølgelig mulig at mor har hatt gode egenskaper som Astrid har glemt, fortrenget eller velger å se bort ifra.

Rizzutos objektreasjonsteori (Rizzuto, 1979) har to mulige løsninger på hvordan en negativt ladet morsrepresentasjon eller farsrepresentasjon kan påvirke gudsrepresentasjonen, hvor den ene er at gudsrepresentasjonen vil ligne på den negative foreldrerrepresentasjonen, og andre er at gudsrepresentasjonen blir en kontrast. I lys av dette kan man konkludere med at Astrid ubevisst har gitt gudsrepresentasjonen egenskapen av å være nærværende og det som hun omtaler som en venn, altså det motsatte av det moren har vært for henne. Gudsrepresentasjonen kan dermed sies å være en kontrast og en motvekt til morsrepresentasjonen. Gud er en som er der for henne, i motsetning til mor som drog fra henne. Astrid kan ha tillagt gudsrepresentasjonen de egenskapene hun skulle ønske at mor hadde og viste henne. Det ser ut til at tilknytningen til gudsrepresentasjonen ble en kompensasjon for tilknytningen til mor som bare opplevdes som fraværende i denne perioden. Selv om gudsrepresentasjonen og tilknytningen til denne fungerer som en erstatning og en kompensasjon for tilknytningen til mor, kan fortsatt morsrepresentasjonen være med på å medvirke til at gudsrepresentasjonen oppleves som noe usikker, kanskje ubevisst. Astrid har tidligere opplevd å bli sviktet flere ganger, også av mennesker som vil henne vel, og dette er erfaringer som påvirker andre representasjoner, både bevisst og ubevisst.

Det ser ut som at Astrid har et mye mer positivt forhold til far, og også stemor, enn det hun har til mor. Hun beskriver den følelsesmessige atmosfæren mellom far og stemor som positiv, og det er naturlig å anta at dette har gjort at Astrid har følt seg tryggere i dette hjemmet enn hun gjorde da hun tidligere bodde sammen med mor og far. Mye av det Astrid forteller om som angår forholdet mellom far, stemor og henne, handler om deres felles tro og engasjement i menigheten. Følelsen av at troen de har felles er noe som knytter dem ekstra tett sammen, kan ha blitt forsterket av at troen var noe som gjorde avstanden til mor større. Det virker som at Astrid opplevde det trygt og godt å være i et hjem hvor troen stod sentralt, og hvor far og stemor stod trygt sammen i dette. Troslivet og aktiviteten i menighet var noe Astrid kunne utøve sammen med far og stemor. Hun opplevde at hun kunne snakke med dem om troen sin og at hennes tanker og meninger ble akseptert. På et tidspunkt uttrykte hun at hun heller ønsket å snakke med stemor enn far. På samme tidspunkt sier hun at det er helt uaktuelt å snakke med mor. Hun sier også: «Mamma vil helst at jeg ikke skal være kristen». Dette må ha opplevdes svært vondt for Astrid, og denne oppfatningen kan ha knyttet henne enda nærmere far og stemor.

Astrid omtaler aldri Gud som far (bortsett fra i et ferdig formulert svar). Hun omtaler han heller som venn. Det er usikkert hva som er bakgrunnen for dette. Dette kan være påvirket av hvordan de rundt henne snakker om Gud, både i menigheten og hjemme, men det kan også handle om hennes opplevelse av Gud, og si noe om gudsrepresentasjonen. Det er svært vanlig at Gud blir omtalt for far i konservative/karismatiske menigheter, slik den Astrid tilhørte, så det er naturlig at dette er en betegnelse hun er vant til å høre. Allikevel velger hun å bruke andre betegnelser selv. Det kan også tenkes at betegnelsen venn er noe som ofte har blitt brukt om Gud i ungdomsmiljøet i menigheten, og at hun har kopiert det derfra. Men det må være noe med denne betegnelsen som gjør det er mer naturlig for henne å bruke denne enn å kalle Gud for far.

Astrid uttrykker at menigheten spilte en svært viktig rolle i livet hennes i tenårene. Det ser ut som at menigheten og menneskene hun hadde kontakt med der var viktigere for utviklingen av gudsrepresentasjonen og tilknytningen til denne, enn det både mor og far var. I ungdomsårene er det vanlig å finne helter eller idealer utenfor familie og foreldre, og Astrids forhold til menigheten og menneskene der kan forstås som en løsrivningsprosess. Men man kan også tolke Astrids tilknytning til menigheten i seg selv, til fellesskapet og til enkeltindivider som så sterk at den har blitt viktigere enn annen tilknytning, og at hun her kan ha funnet tryggheten og stabiliteten hun ikke har funnet hos noen i familien. Menigheten kan ha blitt en erstatning for manglende trygghet tidligere i livet. Astrid fortalte selv som tenåring at venner og menighet betydde mye for hennes tro fordi det var splittede trosmeninger i familien hennes. Det kan ha vært enklere for henne å forholde seg til menigheten som har vært tydelig på ståsted og gudstro, enn familien som objekt som har vært inkonsistent og uklar. Hun oppga også at skilsmisshadde noe å si for troen hennes, og at den hadde ført til at hun i en periode tvilte på Gud, noe som kanskje kan bety at Astrid hadde en opplevelse av at situasjonen hjemme på et tidspunkt var like mye ødeleggende som oppbyggelig for gudstroen. Birkedal poengterer i sin analyse at samlivsbruddet mellom foreldrene til Astrid ble opplevd som ekstra vanskelig for henne fordi hun var i en sammenheng som holdt fram det livslange ekteskapet som ideal (Birkedal, 2020, s. 189). I ulike nettverksskarter fra denne perioden noterer Astrid ledere i menigheten og venner nærmere seg enn det hun gjør med familien. Mor settes alltid langt borte, noe som illustrerer manglende tillit. Astrid gir tydelig uttrykk for at hun følte seg sett og godt mottatt i menigheten. Her hadde hun venner og eldre forbilder, og hun følte seg hjemme.

Bowlby beskriver i hvilke situasjoner tilknytningssystemet aktiveres, og senere har det også blitt forsket på hvilke situasjoner som får mennesker til å søke Gud (Halstensen, s 122). Astrid ser ut til å bli mer opptatt av komme nær Gud etter skilsmissen og separasjon fra mor. Astrid oppgir selv at tiden etter skilsmissen var turbulent og at hun opplevde denne tiden som vanskelig og at hun følte seg ensom. Behovet for nærhet til Gud kan ha blitt større på grunn av dette. Når kontakten med mor har blitt mer fraværende, og Astrid opplever en relasjonell krise, har behovet for kontakt med Gud blitt større. Gud blir i denne perioden en trygg havn.

I tenårene ser Astrid ut til å forvente mye av Gud, samtidig som hun har en oppfatning av at Gud også har forventninger til henne, uten at dette er noe som tar helt overhånd.

4.3 Fra ung til voksen: En egen gudstro

I slutten av tenårene bryter Astrid med menigheten hun går i. Hun oppgir flere grunner til dette. Det ble på et tidspunkt kjent at en leder i menigheten hadde vært utro, og dette opplevde hun som et tillitsbrudd. Astrid forteller også at hun på denne tiden hadde en slags «oppvåkning» hvor hun ble mer oppmerksom enn før på at hun måtte tenke selv og ta egne valg. Det er mulig at opplevelsen med lederen i menigheten var med på å påvirke dette. Birkedal poengterer igjen i sin analyse at ekteskaps-idealet som framholdes i menigheten har gjort skilsmisser vanskelig for Astrid, og at det kan ha blitt en enda større avstand mellom ideal og virkelighet når hun opplever enda et ekteskapsbrudd i nære relasjoner (Birkedal, 2020, s. 198). Astrid vil ikke lenger stole blindt på det som blir sagt i menigheten etter dette, og hun oppdager at hun ikke er enig i alt som blir forkynt der. På denne tiden begynner Astrid å stille spørsmål ved de kristne sannhetene, for eksempel om Jesus var Guds sønn. Astrid stiller også spørsmål ved en del av etikken som blir formidlet som den rette i menigheten. Når hun får kjæreste ser hun ingen grunn til å holde på menighetens holdning om at seksualitet kun hører hjemme i rammen av ekteskapet. Det er ikke usannsynlig at Astrid også ble mer skeptisk til denne påstanden etter lederen i menigheten sin utroskap.

Samtidig som mye er i endring i Astrids tro, endres ikke det at hun faktisk har en gudstro. Hun vil ikke lenger kalle seg kristen, men hun er tydelig på at hun fortsatt tror på Gud, og hun vil ha en relasjon til han. Gud gir fortsatt en svært stor grad av trygghet, sammenheng, mening og håp for livet. Oppfatningen om at Gud setter krav til Astrid og hvordan hun skal leve livet sitt er derimot forsvunnet. Holdningen til Jesus er også endret. Hun tviler ikke på at Jesus har levd,

men hun er usikker på om han døde for hennes synder og om han er Guds sønn. At Astrid på et tidspunkt følte at menigheten sviktet henne og at hun derfor tok avstand derfra ser ikke ut til å ha påvirket gudsrepresentasjonen direkte, men heller hennes følelser knyttet til andre mennesker og kirken som institusjon. Når relasjonen til menighet og andre mennesker ble borte, kan tilknytningen til gudsrepresentasjonen ha blitt enda sterkere og viktigere for den psykiske stabiliteten. Dette vil i så fall ha vært en ubevisst prosess for Astrid.

I et skjema krysser Astrid av for at hun mener at foreldrenes tro har spilt en rolle for troen hennes som voksen, selv om hun ikke har valgt eller tror det samme som dem. Her tenker hun kanskje mer på hva foreldrene har introdusert henne for tidligere i livet, enn på måten de har opptrådt på som foreldre. Ingenting tyder på at gudstroen eller gudsrepresentasjonen har større påvirkning av foreldrerelasjonen enn før, heller tvert om.

Vi har ikke spesielt mye info direkte fra Astrid og skjemaet hun fylte ut da hun var 25 år, men har tilgang på mer info gjennom det hun sier når hun ser tilbake til denne perioden i siste intervju. Hun forteller at dette var en periode hvor hun slet med å finne et sted å høre til. Hun viser nok her spesielt til det å finne et trosfellesskap etter at hun gikk ut av den tidligere menigheten. Hun gav til slutt opp å finne et slikt fellesskap. Hun forteller også at hun ikke helt fant seg til rette med venner på denne tiden. At Astrid ikke kjenner på tilknytning til andre, og at hun føler seg alene, går stadig igjen. Hun har tidligere fortalt at hun følte seg ensom etter foreldrenes skilsmisse, før hun fant tilbake til menigheten igjen. Nå som hun igjen står uten menigheten eller et annet fellesskap, er ensomhetsfølelsen tilbake. Det er mer enn gudstro og forhold til menighet som endres på denne tiden. Relasjonen til far og stemor ser ut til å endres fordi de ikke lenger er medlemmer i samme menighet. Den tryggheten Astrid tidligere har uttrykt at hun har til dem, ser nå ut til å være kraftig svekket. Nettopp da kan den indre gudsrepresentasjonen ubevisst aktiveres og bli enda viktigere for selvfølelsen.

Endringene som skjer i Astrids relasjon til både menighet, Gud og foreldre sent i tenårene kan ses som en helt normal reaksjon på det å bli mer moden og voksen. Det er vanlig at tenåringer gradvis frakobler seg tilknytningsobjektene sine og blir mer selvstendige. I denne fasen kan utryggheten bli større fram til vedkommende finner sin egen trygge oppfatning. Det kan se ut som at Astrid aldri har klart å finne ut av ting, og at hun derfor har en høy grad av usikkerhet. I Astrids tilfelle var Gud, menigheten og menneskene der tilsynelatende viktigere som

tilknytningsobjekter enn det mor var. Derfor kan kanskje Astrids løsrivelse fra menigheten sammenlignes med andre tenåringers løsrivelse fra foreldre eller andre tilknytningspersoner.

Astrid ser ut til å ha utviklet det som i tilknytningsteorien kalles en utrygg tilknytningsform. Hun uttrykte lenge at hun hadde et godt forhold til både far og stemor, og også ledere og venner i menigheten i tenårene. Men etter at Astrid bryter med dette endrer tilknytningen til andre seg drastisk, og det blir tydelig at hun synes det er vanskelig å føle nærhet til andre. Tilknytningsmønsteret som Astrid har utviklet i relasjonen med foreldrene tidligere i livet følger henne når hun blir eldre, og aktiveres i relasjon med nye mennesker. Tidligere erfaringer med å bli sviktet og forlatt, gjør at Astrid har vanskelig for å knytte seg til nye mennesker. Det er også et spørsmål om hvor god kvalitet det egentlig var på tilknytningen til far og stemor i utgangspunktet. Astrid uttrykte at de stod henne nær og at hun hadde tillit til dem, men i og med at dette endres så dramatisk når Astrid forlater menigheten kan man lure på om dette bare var en overflatisk trygghet så lenge de delte samme tro. En trygg og god tilknytning mellom foreldre og barn burde tåle endringer, også når det gjelder endringer i livssyn. Astrid sier tydelig at dimensjonen av nærhet til far og stemor har forsvunnet fordi de ikke lenger deler tro og har de samme opplevelsene rundt dette. I siste intervju sier Astrid at hun tidlig ble selvstendig og at hun ble «dytta litt hjemmefra – ut av rede». Vi vet ikke konkret hva dette betyr eller hvordan situasjonen var da Astrid flyttet hjemmefra. Det er mulig at nærheten mellom far, stemor og Astrid ble annerledes etter at hun brøt med menigheten og begynte å tenke mer selv. Astrid forteller også at hun hadde en opplevelse av at stemoren og faren prøvde «å frelse» henne etter at hun forlot menigheten, og det kan hende at Astrid på grunn av dette hadde behov for å trekke seg vekk fra dem.

4.4 Nåtid: Gud er fortsatt en venn, men med mindre makt

I midten av 30-årene har nok en gang mye endret seg i Astrids liv. Hun er nå etablert med jobb, mann og to barn. Astrid er på denne tiden igjen medlem i et kirkesamfunn, denne gangen Den katolske kirke. Astrid oppgir ingen annen grunn til dette enn at mannen hennes allerede var medlem der da de traff hverandre. Hun oppgir derimot at hun gikk flere runder med seg selv før hun meldte seg inn, og at hun lenge var i tvil om det var det riktige å gjøre. Tillit til lederne er igjen en problemstilling for henne. Hun er også skeptisk til store deler av kirkens lære og synes det er mye som «ikke henger på greip», som hun sier det selv. Astrid uttrykker generelt stor skepsis til andre kristne, og sier hun er «veldig kritisk til kirke som institusjon». Dette

handler både om hvordan hun opplever lederskap i kirker, men også om hvordan hun savner større mangfold og åpenhet for forskjellige meninger og ulik tro. Astrids tidligere opplevelser i menighetssammenheng har sannsynligvis påvirket denne mangelen på tillit i stor grad. Samtidig som Astrid er skeptisk til mye av læren i Den katolske kirke, ønsker hun å ta medlemskapet der på alvor, og gå «all in», som hun sier det selv. Det ser ut som at Astrid har en generell uro på bakgrunn av at hun mangler en slags trygghet som hun tidligere fant i menigheten og i hjemmet med far og stemor. Samtidig som Astrid er skeptisk til mye fra denne tiden, og nå kaller menigheten hun tidligere gikk i for en sekt, er dette også noe hun lengter tilbake til. Den tryggheten hun da følte i fellesskapet hun hadde der finner hun ikke igjen noe sted. Det religiøse fellesskapet hun hadde hjemme hos far og stemor har hun heller ikke klart å gjenskape sammen med mannen og barna. Astrid uttrykker stor grad av ensomhet, spesielt når det kommer til forholdet mellom hennes tro og andres. Hun ser ut til å ha en oppfatning av at ingen andre har en tro som ligner hennes. Samtidig forteller hun at hun til en viss grad har tillit til pater i hennes menighet, noe som viser at hun ikke har gitt opp helt. Den store skepsisen Astrid uttrykker, både når det er snakk om menighet, ledelsen der, og andre kristne eller troende, er nok sterkt påvirket av årene i menighet som tenåring og tillitsbruddet hun opplevde der, men tidligere forhold til mor og far spiller nok også her en stor rolle. Astrids opplevelser med mor som drar fra henne, og med far og stemor som ikke lenger står henne like nær etter at hun tar avstand fra menigheten og velger sin egen vei kan i stor grad ha påvirket hvordan Astrid nærmer seg andre mennesker, og fortsetter å gjøre det så lenge Astrid ikke har andre erfaringer. Hun forteller lite om hvordan hun opplever relasjonen til sin mann, men sier noe om at hun savner å gå i kirken som en familie, og at dette er noe mannen ikke har behov for. Igjen opplever Astrid at det er ulike holdninger og behov i nære relasjoner hva angår gudstro og menighetsliv. Presset som Astrid opplevde fra familien, som oppstod etter at hun forlot den tidligere menigheten, har avtatt etter at hun ble medlem i Den katolske kirke. Hun mener de har slått seg til ro med at hun er «på innsiden» så lenge hun er medlem i en kirke. Hun sier også at hun ser på det å være medlem som en «sikkerhet» selv. Selv om hun har tatt avstand fra mye av forkynnelsen hun tidligere har hørt, føler hun fortsatt for å ha en slik sikkerhet, i tilfelle det skulle stemme. Selv om hun er opptatt av at hun velger sin egen vei og ikke tror at alt som sies i kirken, klarer hun ikke helt å legge det fra seg.

Mens Astrids gudstro i tenårene i stor grad var påvirket av menighetens forkynnelse og teologi, er Astrids gudstro nå i større grad noe hun former selv. Hun sier det selv på denne måten: «Jeg

gjør min egen greie». Hun forteller i 20-årene at hun har tatt avstand fra tradisjonell kristen forståelse, og det påvirker selvfølgelig oppfatningen av hvem Gud er. Som i 20-årene er hun fortsatt usikker på om hun tror at Jesus er Guds sønn. Dette er en utfordring for henne når hun skal lære barna sine om den kristne troen. Hun synes det er vanskelig å vite hva hun for eksempel skal si om hva som skjedde i påsken. Det tydelige Jesus-fokuset Astrid hadde som tenåring er nå borte, og hun setter spørsmålsteget ved om han virkelig var Guds sønn. Astrid ser nå ut til å legge større vekt på sin indre gudsrepresentasjon enn på det som blir forkynt til henne om Gud utenfra. Mens Astrid som tenåring var opptatt av å søke Gud og hadde et ønske om å leve så tett på han som mulig, ser Astrid nå ut til å ha et mer distansert gudsforhold. Astrid har ikke lenger noen tanke om Gud har noe direkte med hennes valg i livet å gjøre. Gud er ingen autoritet som styrer henne. Dette ser ut til å ha sammenheng med hvordan hun har opplevd kristne ledere.

Astrid er ikke lenger like sikker når hun skal beskrive Gud og sitt forhold til han. Hun kan virke litt vinglete og på et tidspunkt si at Gud er en viktig del av livet hennes, mens hun senere sier at hun egentlig ikke tenker så mye på Gud. Selv om Astrid ikke bruker mye tid på å søke nærhet til Gud eller føler at hun ikke bruker mye tid på å tenke på han bevisst, kan gudsrepresentasjonen spille en stor rolle for henne ubevisst. Om det kan se ut som at Astrid ytre sett har en svakere tilknytning til Gud enn den hun for eksempel hadde i tenårene, kan den ubevisste betydningen av hennes indre gudsrepresentasjon være like sterk. At Astrid flere ganger har opplevd brudd i andre relasjoner kan ha gjort gudsrepresentasjonen hennes enda sterkere og viktigere for hennes psykiske stabilitet.

Astrid ser ikke ut til å ha tillagt gudsrepresentasjonen noen betydelige negative egenskaper, og Gud ser dermed ikke ut til å oppleves rigid eller lage noen problemer i Astrids liv. Gudsrepresentasjonen er utelukkende en venn og en støtte for henne, og den ser ut til å fungere som en motvekt og kompensasjon for det hun har opplevd i kompliserte relasjoner, og det hun har savnet i disse. Det ser også ut som at hun så langt i livet har opplevd Gud som relativt stabil, i motsetning til hvordan hun har opplevd andre relasjoner. Det som kompliserer gudsforholdet er heller andre forhold, som skepsis til kirke, menighet, teologi og andre kristne. Gudsrelasjonen i seg selv sier aldri Astrid noe negativt om. Det kan se ut som at gudsrepresentasjonen for Astrid fungerer som et selvobjekt, og Astrids gudsforhold kunne også blitt analysert i lys av Kohuts selvpsykologi (Stålsett, 2014, s. 107). Astrids gudsforhold kan i lys av objektrelasjonsteori

forstås som viktig for selvfølelsen, og at hun søker Gud for å finne bekreftelse og anerkjennelse på å være bra nok som menneske. Tryggheten hun får av gudsrepresentasjonen kan også være en grunn til at det oppleves ekstra vanskelig for henne når hun føler at menighetens eller andre kristnes teologi strider med hennes opplevelse av Gud. Dette er ikke bare teologi for Astrid, men gudsrepresentasjonen fungerer som et psykisk forsvar og er viktig også for hennes egen selvfølelse. Fortsatt beskriver Astrid Gud som en venn. Dette er altså et aspekt ved gudsrepresentasjonen som er videreført fra tenårene. Gud er en hun kan aktivere når hun har behov for det, og som hun føler at er der for henne når hun trenger det. Hun har en sikkerhet å gå til når livet er vanskelig. Det ser her ut som at Gud kan fungere som en trygg havn, som er en av komponentene som vektlegges av Granqvist og Kirkpatrick i deres framstilling av tilknytningsteorien. At Astrid føler på et sterkere behov for å søke Gud i relasjonelle kriser og vanskelige situasjoner samsvarer med funnene i Granqvist og Kirkpatrick's forskning. Astrid sier at Gud er en hun ikke kan «gi slipp på». Det er mulig at tanken på å gi opp hele gudstroen har vært der, men at den gode følelsen i forbindelse med gudstroen holder henne igjen. Selv om hun kjenner på mye usikkerhet og ikke helt vet hva eller hvem Gud er, så kjenner hun på en tilknytning og en trygghet hun ikke vil gi slipp på.

Gud er altså en som Astrid kan tilkalle når hun trenger det, men det ser ikke ut som at hun opplever relasjonen som spesielt nær ellers. Det kan være at Astrid ikke lenger står i like vanskelige situasjoner som tidligere i livet, og at hun derfor ikke føler et like sterkt behov for å hele tiden ha Gud tett på, men at hun heller kan tilkalle han ved behov, som ikke er like ofte som før. Det kan også være at gudsrelasjonen er påvirket av Astrids utrygge tilknytningsmønster. På samme måte som hun har vanskelig for å føle seg nær andre mennesker, kan hun også synes det er vanskelig å føle nærhet til Gud. Kanskje er det til og med enklest for henne å holde han litt på avstand, for å slippe å være redd for å bli skuffet eller sviktet, slik hun har opplevd gjentatte ganger i andre relasjoner tidligere i livet. Både mor, og lederen i den tidligere menigheten, begge personer som Astrid stod nær og som hun stolte på, sviktet henne på ulike måter. Astrid har også gjentatte ganger opplevd at mennesker har stått henne nær etter en stund ikke gjør det lenger. Både relasjonene til far, stemor, andre ledere i den tidligere menigheten og venner har endret seg. Hennes erfaringer med tilknytning til andre kan tenkes å være noe av det som gjør at hele situasjonen med tro er vanskelig for henne. Selv om hun ikke uttrykker direkte skepsis til Gud, og selv om gudsrepresentasjonen og tilknytningen til denne første og fremst oppleves positivt for henne, kan det tenkes at tidligere erfaring med tilknytning,

både til foreldre, og til mennesker i hennes tidligere menighet, gjør at det også er vanskelig for henne å knytte seg til Gud og ha tillit til han. Hun fortsetter å ha en gudsrepresentasjon som er positivt ladet, men hun gir seg ikke hen til denne representasjonen. Hun fortsetter å være på vakt, og er kanskje ubevisst forberedt på å bli skuffet.

Følelsene Astrid har i tilknytning til Gud ligner mer på følelsene hun hadde i tilknytning til menigheten og menneskene der, enn følelsene hun tidligere hadde, og fortsatt har, i tilknytning til mor og far. At følelsene knyttet til menigheten er følelsene som har vært avgjørende for hvordan gudsrepresentasjonen nå ser ut, kan ha vært avgjørende for at Astrid ikke har endt opp med en rigid og negativt ladet gudsrepresentasjon. Når Astrid begynner å få flere negative følelser i tilknytning til menigheten og relasjonene hun har der, forlater hun menigheten, men disse følelsene tas ikke med inn i gudsrelasjonen. Hun forlater menigheten og relasjonene der, men beholder gudsrelasjonen. Det er viktig for henne å bevare den gode gudsrelasjonen når alle andre svikter. Dette er en prosess som antakeligvis foregår helt ubevisst for henne.

Astrid kan nøle litt når hun skal beskrive gudstroen sin, men hun er veldig tydelig på at hun har en tro. I det siste intervjuet uttrykker hun at troen betyr svært mye for henne. Hele temaet ser ut til å være et slags ømt punkt, og på et tidspunkt tar hun til tårene. Selv om hun sier at hun ikke tenker så mye på Gud, eller at gudstroen hennes i praksis ikke tar så stor plass i hverdagen, er ikke dette noe hun tar lett på. Dette er noe som tar stor plass i livet hennes og er svært viktig for henne. Allikevel kan hun oppleves som «vinglende» når det kommer til å fastslå sin egen religiøse identitet. Hun har vanskelig for å si noe sikkert, og sier blant annet dette når hun får spørsmålet om hvordan hun presenterer seg for andre: «Da sier jeg at jeg er kristen... noen ganger kan jeg si katolsk. Jeg sier jeg er kristen, tro på gud ... At jeg har en gudstro, men ikke nødvendigvis ....». Samtidig som hun er litt fram og tilbake når hun skal forteller om dette med egne ord, gir hun seg høyeste score på spørsmålet om i hvilken grad hun kaller seg kristen, og nest høyeste score på spørsmålet om i hvilken grad hun tror på Gud. Religion oppleves nok også som et ømt punkt for Astrid fordi hun til tross for skepsis til menighetsliv basert på tidligere erfaringer, også lengter tilbake til denne tiden. Når hun ser tilbake på tiden hun hadde i menigheten som tenåring, sier hun: «Jeg tenker at livet var så mye enklere da. Det er trist at det ikke er så enkelt som dette. Tror jeg hadde vært mer lykkelig om jeg hadde vært mer religiøs».

4.5 Kompensasjon eller korrelasjon?

Birkedal har allerede trukket fram kompensasjonshypotesen i sin analyse, og ser Astrids gudstro i lys av denne (Birkedal, 2020, s.189). Når man ser på Astrids gudstro og -forhold i 30-årene i lys av tilknytningsteori virker dette opplagt, men det kan allikevel være nødvendig å vurdere Astrids trosvandring tidligere i livet opp mot både kompensasjonshypotesen og korrelasjonshypotesen, slik den er formulert av Granqvist og Kirkpatrick (2008). Astrid har foreldre som underveis i livet velger helt forskjellige religiøse veier. Lenge velger Astrid å følge samme vei som en av foreldrene, men som voksen gjør hun egne valg og finner sin helt egen vei. Da blir spørsmålet om foreldrene og deres veier fortsatt har påvirkning, og på hvilken måte dette i så fall skjer. Ifølge korrelasjonshypotesen er det vanlig at trygt tilknyttede overtar foreldrenes tro, mens det ifølge kompensasjonshypotesen er vanlig at utrygt tilknyttede får en gudstro som en kompensasjon for annen manglende tilknytning. Her kan man altså stille spørsmålet om Astrids gudstro er et resultat av å følge farens gudstro på bakgrunn av trygg tilknytning, eller om det er en kompensasjon for utrygg tilknytning til mor. Det er naturlig å se Astrids gudstro i tenårene som en kompensasjon for den manglende relasjonen til mor. Det kan også være mulig å se Astrids tro i denne perioden i lys av korrelasjonshypotesen. Den emosjonelle relasjonen til både far og stemor beskrives av Astrid som mye varmere og tryggere enn relasjonen til mor, og hun uttrykker også at det kan være naturlig å dele og snakke om tro med dem. Her kan man vurdere om det er snakk om en tro som er utviklet blant annet på bakgrunn av trygg tilknytning til far. Her kan man også lure på om far og stemors tro fungerer som modell. Astrid følger med dem tilbake til menigheten, og oppgir også i flere skjemaer at både far og stemor har en viss betydning for troen hennes. Tryggheten som Astrid uttrykker at hun har i relasjon til far og stemor endrer seg raskt når Astrid ikke lenger går i samme menighet som dem. Etter dette er det ikke bare snakk om en endring i religiøs tilknytning, men også i den emosjonelle, som ikke lenger beskrives om varm eller nær. I siste intervju uttrykker Astrid avstand til far og stemor. Det er derfor grunn til å anta at det som tilsynelatende kunne se ut som en gudstro utviklet med base i trygg tilknytning, hjemmehørende i korrelasjonshypotesen, ikke var nettopp det.

4.6 Styrker og begrensninger

I denne oppgaven er det søkt forståelse av en case i lys av to teoretiske bidrag, Rizzutos objektrelasjonsteori (Rizzuto, 1979) og tilknytningsteori, slik den fremstilles av Granqvist og

Kirkpatrick (Granqvist & Kirkpatrick, 2008). På mange måter kan man si at det er anvendt en mistankens hermeneutikk, som innebærer at den som fortolker ser på det som analyseres med et kritisk blikk. En slik analyse har sine styrker og svakheter. Mistankens hermeneutikk har blitt kritisert som fortolkningsmetode, blant annet av Hans Skjervheim (1992), for å legge opp til at den som fortolker har mer adekvat innsikt enn den som fortolkes. Ifølge Skjervheim må det begrunnes hvorfor fortolkeren har en bedre forståelse. I denne oppgaven er det søkt å være tett på subjektet Astrids egen selvrapporing og egne forståelse av sammenhenger, jamfør utsagn som: «*Siden familien har splittede trosmeninger betyr venner mye*» (Astrid i intervju).

Objektrelasjonsteorien legger stor vekt på de ubevisste prosessene som bakgrunn for gudsrepresentasjonen, og også andre representasjoner. Akkurat i denne oppgaven er det vanskelig å si noe om det ubevisste. Her kan man vurdere om Granqvist (2006) kan ha noe for seg når han kritiserer objektrelasjonsteori og annen dybdepsykologi for å fokusere for mye på de mentale representasjonene. I tilfeller hvor man ikke har anledning til å gå nærmere inn på de ubevisste prosessene, slik som i denne oppgaven hvor slik informasjon ikke foreligger, kan man ha rett i at det er vanskelig å forholde seg til disse empirisk. Det er vanskelig å forholde seg til det ubevisste i representasjonene, både når det kommer til dannelsen og til hvordan de faktisk ser ut på nåværende tidspunkt. Om intervjuene hadde vært gjennomført annerledes, og det var stilt spørsmål med utgangspunkt i problemstillingen, kunne man kanskje fått mer ut av en analyse på bakgrunn av hva objektrelasjonsteorien sier om det ubevisste.

Det gis ingen fullstendig framstilling av Astrids mentale representasjoner i de meningsbærende enheter som foreligger i denne oppgaven. Her kan man bare anta deler av representasjonene og si noe om hva som kan ha vært med å bidra under dannelsen og opprettholdelsen eller endringen. Det er enklere å si noe om hvordan Astrid faktisk forholder seg til menneskene rundt seg enn hvordan representasjonene faktisk ser ut.

Det er en begrensning for oppgaven at intervjuene og skjemaene Astrid har svart på, ikke er gjort med spørsmål som er formulert på bakgrunn av å svare på problemstillingen i denne oppgaven. Ved at oppgaven benytter seg av materiale som tidligere har blitt innhentet av andre, blir dette tolkning av noen andres tolkning. Materialet som er hentet ut som meningsbærende enheter i den systematiske tekstkondenseringen er hentet ut av materiale som allerede er begrenset ut ifra hva noen andre har regnet som relevant. Med et intervju basert på andre

spørsmål kunne det vært mulig å komme enda nærmere Astrids gudsrepresentasjon og tilknytning til Gud.

Det kan også ses som en svakhet at oppgaven baseres på kun en observand, og at det er vanskelig å generalisere noe ut ifra kun et tilfelle. Men selv om det er begrenset hvor mye det kan generaliseres ut ifra denne casen, kan kasuistikker komme med viktige bidrag, og kan det antas at oppgaven er et bidrag som kan bygges videre på for å se i hvilken grad det kan generaliseres.

Opgavens styrke er at den ser på intervjuobjektet Astrid med et teoretisk blick som kan gi noe mer enn det tidligere analyser av det samme materialet har gjort.

4.7 Konflikt mellom teoriene

Det finnes flere måter å se forholdet mellom tilknytnings- og objektrelasjonsteori på. En måte er å se på teoriene som utfyllende teorier. En annen er å se dem som «konkurrenter». Gjennom artikler publisert i *The International Journal for the Psychology of Religion* ble det i 2006 startet en diskusjon om hvilke teorier som egner seg best i religionspsykologisk analyse. Granqvist har kritisert flere av teoriene brukt i psykodynamisk religionspsykologi, blant annet objektrelasjonsteorien, for å legge for stor vekt på det ubevisste i utviklingen av gudsrepresentasjonen og å egne seg dårlig i empirisk forskning (Granqvist, 2006). Hans påstand er at tilknytningsteori er mer vitenskapelig korrekt, og egner seg bedre for å forske på menneskers relasjon til Gud enn det dybdepsykologi gjør (Ibid., 1). Rizzuto (2006) er uenig med Granqvist og mener at objektrelasjonsteorien kommer med viktige bidrag som ikke tilknytningsteori kan erstatte. Slik teoriene er brukt i dette tilfellet, ser de ut til å utfylle hverandre mer enn de står i konflikt med hverandre. Det er som nevnt vanskelig å si noe om Astrids ubevisste prosesser, men det er allikevel nyttig å være seg bevisst at det i Astrids tilfelle, som i alle andre tilfeller, forgår noe ubevisst som påvirker gudsrepresentasjonen og andre representasjoner.

5 Konklusjon

Denne oppgaven har sett på hvordan man kan bruke objektrelasjonsteori og tilknytningsteori til å analysere gudsrelasjonen og utviklingen av denne i et konkret tilfelle, fortellingen til intervjuobjektet Astrid. Astrids forhold til foreldrene sine og forholdet til Gud og hva som kan forstås som sentralt i utviklingen av gudsrepresentasjonen og trosrelasjon, er sett i lys av objektrelasjonsteori og tilknytningsteori. Astrids gudstro har vært i stor endring fra tenårene og frem til nåtid. Selv om mye er endret, både i gudspresentasjonens form og tilknytningen til denne, endres ikke det at hun hele tiden har hatt en gudstro. I hvilken grad Astrid tror, og hva denne troen betyr for henne og livet hennes, endres stadig, men gudstroen har alltid vært til stede i mindre eller større grad. Mye tyder på at både Astrids gudsrepresentasjon, religiøse identitet, tilknytning til andre og selvbilde i mindre eller større grad er påvirket av Astrids tilknytning til sine foreldre tidlig i livet, og hennes mors- og fars-representasjoner. To hendelser i Astrids liv ser ut til å påvirke henne i større grad: foreldrenes skilsmisse, og bruddet med menigheten. Begge disse hendelsene innebærer brudd og har ført til at Astrid har følt seg sviktet av noen som står henne nær. Begge hendelsene har også ført til store omveltninger i Astrids liv.

I et objektrelasjonsteoretisk perspektiv ser man at Astrids relasjon til mor har hatt påvirkning på henne. Astrid vender stadig tilbake til foreldrenes skilsmisse, både som tenåring og som voksen. Denne hendelsen ble av Astrid opplevd som vanskelig, og har helt klart hatt betydning for hennes tilknytning til både foreldrene, Gud og andre. Objektrelasjonen gir innsikt i livshendelser, som foreldres skilsmisse, og Rizzutos forskning viser at det er sannsynlig at det er en sammenheng mellom traumatiske opplevelser i relasjon til andre og utviklingen av en gudsrepresentasjon. Astrid har beskrevet at moren drog fra henne etter denne skilsmissen. Dette har vært med på å påvirke morsrepresentasjonen i negativ retning, og ødelegge for tilknytningen mellom mor og barn. Astrid erfaringer med mor etter skilsmissen har både bevisst, og antakeligvis også ubevisst, vært med på påvirke også andre relasjoner og representasjoner, blant annet gudsrepresentasjonen. Med utgangspunkt i Rizzutos framstilling av objektrelasjonsteorien, som viser at gudsrepresentasjonen kan utvikles som en forlengelse av mor far eller selvet, som en blanding av disse, eller som en kontrast til en eller flere av disse ser vi at forskningen kan gi en innsikt i hvordan Astrid kan ha kommet til å utforme en gudsrepresentasjon som står mer som en kontrast til mor, og også far. De egenskaper Astrid har savnet hos mor kan ha blitt tillagt gudsrepresentasjonen.

Også tilknytningsteorien kan kaste lys over Astrids historie. Astrid ser ut til å ha utviklet et utrygt tilknytningsmønster. Dette kan ses som et resultat av foreldrenes måte å møte henne på som barn. Selv om det ikke er mulig å si noe om hvordan relasjonen mellom Astrid og foreldrene hennes de første leveårene, kan det antas at tilknytningen har vært komplisert og at Astrid ikke har opplevd nok trygghet. Når Astrid blir eldre, opplever hun lite nærhet til mor, og fra sent i tenårene blir også relasjonen til far og stemor mindre nær. Astrid beskriver lenge relasjonen til far og stemor som god, men dette endrer seg raskt når de ikke er medlemmer i samme menighet. Denne mangelen på trygg tilknytning, og det utrygge tilknytningsmønsteret som Astrid utvikler, påvirker Astrid i relasjoner til andre mennesker, og også i relasjonen til Gud. At Astrid utvikler en trygg og positiv gudstro, hvor Gud oppleves som et erstatningsobjekt, kan forstås i lys av kompensasjonshypotesen. Også Astrids relasjoner til menigheten hun tilhører i tenårene, og ledere og venner der, ser ut til å fungere som en slags erstatning for manglende trygg tilknytning til foreldrene. Menneskene hun har en relasjon til i denne menigheten, og hvordan disse formidler og snakker om Gud, ser ut til å korrelere bedre med Astrids gudsrepresentasjon og dens egenskaper. Det ser ut som at det er i tenårene, når Astrid er en del av denne menigheten, at gudsrepresentasjon får form som en venn. Som voksen ser gudsrepresentasjonen ut til å ha endret seg noe, men fortsatt ser Astrid på Gud som en venn, og Gud er et objekt som gir henne trygghet. Det er lite egenskaper fra mor eller far å spore i denne gudsrepresentasjonen, og det ser ut som at Gud fungerer som en kontrast til foreldrene. Som voksen finner Astrid fortsatt trygghet i denne gudsrepresentasjonen. Selv om hun har en annen nærhet til gudsrepresentasjonen enn hun hadde som tenåring, kan mye tyde på at gudsrepresentasjonen er med på påvirke den psykiske stabiliteten og at den ubevisst er med på å gi henne trygghet. Det er vanskelig å si noe sikkert om de ubevisste prosessene hos Astrid ut ifra den informasjonen som er gitt, men basert på objektrelasjonens vektlegging av det ubevisste er det mulig at gudsrepresentasjonen spiller en større rolle for Astrid enn det hun selv er klar over.

Den andre hendelsen som har vært med på å prege Astrids liv er bruddet med menigheten hun var medlem av og aktiv i som barn og tenåring. Etter dette bruddet blir Astrid skeptisk til kirkelige institusjoner og kristent lederskap, og denne skepsis kjenner hun også på i møte med Den katolske kirke som hun nå er medlem i. Astrid ser i ettertid tilbake på tenårene og engasjementet hun hadde i menigheten med skepsis og kaller menigheten en sekt, men hun bærer fortsatt med seg gudsrepresentasjonen hun utviklet på denne tiden og har tillit til denne.

Som voksen ser det ut som at Astrid legger større vekt på sin indre oppfatning av hva Gud er, enn det som forkynnes i den katolske kirke, eller hva andre kristne mener. Astrid vender stadig tilbake til at hun føler seg alene, både som menneske og som troende. Selv om Astrid er skeptisk til menigheten hun tidligere tilhørte, lengter hun etter å føle tilhørighet til et fellesskap på samme måte som hun gjorde da. Selv om hun har valgt å være medlem i Den katolske kirke, finner hun seg ikke til rette der, og er fortsatt på søken etter et kirkesamfunn og et åndelig fellesskap hvor hun finner noe av den samme tilhørigheten hun kjente på i menigheten i tenårene.

6 Litteraturliste

- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters., E. & Wall., S. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Psychology Press Ltd.
- Austad, A. & Stålsett, G. (2007). Klinisk religionspsykologi og psykoterapi: Vitaprojektet. *Psyke & Logos*, 28, s. 805-821.
- Bergstrand, G. (2004). *En illusion och dess utveckling. Om synen på religion i psykoanalytisk teori*. Verbum forlag.
- Birkedal, E. (2001). *Noen ganger tror jeg på en Gud, men-?: en undersøkelse av gudstro og erfaring med religiøs praksis i tidlig ungdomsalder*. Tapir.
- Birkedal, E. (2008). «Kanskje jeg tror på en gud, men-»: *En langtidsstudie av gudstro hos unge fra 13 til 25 år*. IKO-forlaget.
- Birkedal, E. (2020). *Religiøsitet fra barndom til voksen: tretten livshistorier om tro og livstolkning*. IKO-forlaget A/S.
- Bowlby, J. (1997). *Attachment*. Pimlico.
- Danbolt, L.J. (2014). Hva er religionspsykologi? Begrepsavklaringer i en nordisk kontekst. I L.J. Danbolt (Red.), *Religionspsykologi* (s. 17-31). Gyldendal Norsk Forlag.
- Follesø, G. (2006). Når tro kan være helbredende eller ødeleggende. I J.-O. Henriksen (Red.), *Tro: 13 essays om tro* (s. 113-134). Kom forlag.
- Granqvist, P. (2006). On the Relation Between Secular and Divine Relationships: An Emerging Attachment Perspective and a Critique of the «Depth» Approaches. *International Journal for the Psychology of Religion*. *The International Journal for the Psychology of Religion* 16(1), s. 1-18.
- Granqvist, P. & Kirkpatrick, L.A. (2008). Attachment and Religious Representations and Behavior. I: Cassidy, J. & Shaver P.R (Red.), *Handbook of Attachment. Theory, Research and Clinical Applications* (s. 855-878). The Guilford Press.

- Halstensen, K. (2014). Når mennesket knytter bånd til Gud. I L.J. Danbolt (Red.), *Religionspsykologi* (s. 113-126). Gyldendal Norsk Forlag.
- Jones, J.W. (1991). *Contemporary Psychoanalysis & Religion. Transference and Transcendence*. Yale University Press.
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (4. utg). Universitetsforlaget.
- McDargh, J. (2017). The Paradigm-Shifting Research of Ana-María Rizzuto. Origins, Strategy, Reception, and Horizon. I M.J. Reineke & D.M. Goodman (Red.), *Ana-María Rizzuto and The Psycholanalysis of Religion. The Road to The Living God* (s. 1-45). Lexington Books.
- Rizzuto, A.-M. (1979). *The Birth of the Living God*. The University of Chicago Press.
- Rizzuto, A.-M. (2004). Psychodynamic Processes in Religious and Spiritual Life. *Sciences pastorales*. 23(2), s. 9-28.
- Rizzuto, A.-M. (2006). "Discussion of Granqvist's Article "On the Relation Between Secular and Divine Relationships: An Emerging Attachment Perspective and a Critique of the 'Depth' Approaches"". *The International Journal for the Psychology of Religion*. 16(1), s. 19-28, https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr1601_2
- Skjervheim, H.S. (1992). *Filosofi og dømmekraft*. Universitetsforlaget AS.
- Stålsett, G. (2014). Psykodynamiske perspektiver på religiøs tro. I L.J. Danbolt (Red.), *Religionspsykologi* (s. 95-111). Gyldendal Norsk Forlag.
- Thurén, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Gyldendal Akademisk.
- Widding, L.Ø. (2005). *Case som metode. Hovedutfordringer knyttet til ulike forskningsdesign når hensikten er å generalisere*. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.3078.8722>
- Winnicott, D.W. (1953). Transitional Objects and Transitional Phenomena – A Study of the First Nor-Me Possession. *International Journal of Psycho-Analysis*, 34: 98-97.

7 Vedlegg

7.1 Vedlegg 1, STC: kondensater

Astrids forhold til foreldre

Tilknytning til foreldre og foreldrerepresentasjoner:

Tidlig i tenårene hadde jeg mer tillit til pappa og stemor enn til mamma, og det var enklere å snakke om tro med dem. Den følelsesmessige atmosfæren mellom pappa, stemor og meg var svært varmt, men svært kald mellom mamma og meg. Atmosfæren mellom pappa og mamma var også svært kald.

Nå som jeg er voksen ser jeg foreldrene mine i et nytt lys, og jeg forstår at kreftene ikke alltid strekker til. Det er vanskelig å si hva jeg ville gjort annerledes hvis jeg var dem, men jeg er kritisk til hvordan de har behandlet meg. De skilte seg da de fortsatt var unge, og jeg synes de skulle kjempet for ekteskapet lenger. Jeg ville ikke flyttet fra barna mine, slik mamma flyttet fra meg. Jeg opplevde at jeg måtte bli selvstendig tidlig, og jeg ble dyttet litt hjemmefra.

Jeg har tatt avstand fra familien, og har ikke lenger et nært forhold til dem, slik jeg hadde til pappa og stemor før.

Gullsitat: Forholdet mitt til pappa er ikke like nært nå som det var i tenårene. Mamma valgte å flytte fra meg og har aldri vært nær.

Tillit/ mangel på tillit til foreldrenes tro:

I første del av tenårene følte jeg at det var mer naturlig å snakke med pappa enn med mamma om tro. Foreldrene mine var skilt. Jeg kunne snakke med stemoren min også. Pappa, stemoren min og jeg gikk til gudstjeneste sammen, ba ofte borbønn sammen og noen ganger aftenbønn. Pappa og stemor leste oftere i Bibelen enn jeg, men jeg leste andre religiøse bøker ganske ofte. Jeg følte at pappa og stemoren min hadde svært stor interesse for troen min på Gud og aksepterte den, mens jeg følte at mamma verken interesserte seg for eller aksepterte troen min. Hun ville helst at jeg ikke skulle være kristen. Det var altså helt fjernt å snakke om tro med mamma, mens det var enklere med pappa, og enda enklere med stemor.

Etter hvert følte jeg at det var helt ubetydelig for meg og min tro hva mamma tenkte og trodde, mens pappas tanker og tro hadde litt mer betydning enn hennes, uten å være helt avgjørende for meg. Jeg følte også at mine foreldres skilsmisse gjorde så jeg i en periode tvilte på Gud. Jeg

hadde fortsatt mer tillit til stemor enn til mor, men enda mer tillit til pastor og noen andre i menigheten jeg gikk i da.

Da jeg var blitt 15 år følte jeg at både det mamma og pappa tenkte og trodde hadde middels betydning for hva jeg selv trodde om Gud. Fordi det var så splittede meninger om tro i familien betydde vennene mine mye for meg.

Da jeg var blitt 25 år følte jeg at det jeg hadde lært av far var helt avgjørende for min tro og at mor også hadde hatt ganske stor betydning. Men jeg hadde større tillit til en av venninnene mine enn dem.

Nå som jeg er 35 år føler jeg at jeg kan snakke om troen min med en venninne som er åpen og tolerant, men ikke religiøs, og en pater i den katolske kirke, som jeg er medlem av. Jeg føler nå at foreldrene mine var veldig religiøse, nesten fanatiske da jeg var liten, og at menigheten vi var med i var som en sekt. Da vi sluttet å gå i menigheten, og flyttet, mistet jeg mye av nettverket mitt, og foreldrene mine jobbet mye, som førte til at jeg var mye alene. Da foreldrene mine skilte seg fant jeg tilbake til menigheten igjen.

Når jeg ser tilbake på livet, ser jeg at jeg i 20-årene tok avstand fra familien. De var fortsatt med i Vineyard etter at jeg sluttet, og jeg følte at de forsøkte å frelse meg. Det ble lettere da jeg meldte meg inn i Den katolske kirke, for da tenkte de nok at jeg var «innafor». Jeg føler at jeg har mistet nærheten til far og stemor fordi jeg har forlatt menigheten vi gikk i sammen.

Gullsitat: Da jeg var tenåring var det varierende og splittede meninger om tro i familien, men jeg hadde stort sett tillit til pappa og hans tro. Nå er tilliten borte, og vi har mistet en dimensjon av nærhet etter at jeg forlot menigheten.

Astrids forhold til Gud

Forholdet mitt til Gud:

Da jeg var 13 år trodde jeg helt sikkert på Gud, og jeg ba hver dag. Jeg valgte å døpe meg, og jeg følte at jeg fikk bevis på at Jesus eksisterte, for eksempel ved at syke som ble bedt for ble bedre eller friske. Et år senere hadde jeg fortsatt en sterk tro, jeg ønsket jeg å ha en stille stund hver dag, og jeg tenkte på Gud under lovsangen i kirken. Jeg følte at jeg kunne merke at Den hellige ånd kom når vi ba om det. Forholdet til Gud var en viktig del i livet mitt, og jeg så på han som en far jeg kunne komme til som gav meg mening og håp. Jeg kjente på en følelse av hans nærvær og fred, og jeg trodde også at jeg hadde fått svar på bønn og hadde en opplevelse av å være frelst. Jeg opplevde at Gud gav meg sammenheng for livet og mening og håp, men

en periode tvilte jeg på Gud på grunn av foreldrene mines skilsmisse. Troen var like sterk da jeg var 15, og jeg opplevde fortatt at troen på Gud gav livet mening. Jeg tenkte at det var viktig å leve nær han og jeg hadde et håp om å fortsette med det og at Gud ville bruke meg i fremtiden. 10 år senere hadde forholdet mitt til Gud endret seg litt. Jeg hadde fortsatt en ganske sterk tro og var relativt sikker på Guds eksistens, men jeg ba sjeldent. Troen på Gud ga fortsatt høy grad av trygghet, og sammenheng og mening i livet, men jeg følte ikke at troen på han la noen føringer for hvordan jeg skulle leve livet mitt.

Nå som jeg er 35 har jeg fortsatt en ganske sterk tro på Gud, og jeg er ganske sikker på at det eksisterer noe som jeg ikke kan se. Jeg er litt usikker på om Jesus er Guds sønn, for det synes jeg ikke henger på greip. Men jeg tror det er noe som er større enn meg, selv om jeg ikke helt klarer å stå for alt jeg skal ifølge Den katolske kirke. Jeg ser på det å være medlem i en kirke som en slags forsikring om det skulle stemme at det finnes en himmel og et helvete.

Jeg ber noen ganger, men ikke like ofte som da jeg var tenåring. Men jeg liker at man i katolisismen kan be til døde mennesker, og at jeg for eksempel kan snakke med bestefaren min. Jeg tenker egentlig ikke så mye på Gud, jeg tenker mer på politikk. Jeg tror ikke Gud har så mye med mine valg å gjøre, Gud er mer som en venn som har vært en viktig del av meg. Han har vært en trøst for meg som har gjort at jeg ikke har følt meg så alene. Jeg ber som sagt ikke så ofte lenger, men jeg gjør det hvis jeg er veldig bekymret, uten å ha noen fast rytme for det. Jeg kan også be hvis jeg er takknemlig for noe. Gud er en jeg aktiverer når jeg selv ønsker det.

Gullsitat: Da jeg var tenåring hadde jeg et nært forhold til Gud. Jeg tror fortsatt, men Gud er mer en jeg aktiverer når jeg har behov for det.

Gudsbilde:

Da jeg var tenåring tenkte jeg at Jesus var et godt menneske og en stor personlighet, at han døde og at han var frelseren min, og at han formidlet Guds kjærlighet. Jeg var sikker på at han hadde levd, og denne oppfatning endret seg ikke de neste årene. Jeg så for meg Gud som Jesus, og han vekket gode følelser i meg, som trygghet og takknemlighet. Det jeg likte beste med Gud var at han var en tilgivende gud. Jeg mente at det var Gud som hadde skapt himmel og jord og alt godt, men jeg trodde samtidig på vitenskapen, så lenge den ikke kom i konflikt med det jeg trodde om Gud. Jeg så på Gud som en god far jeg kunne komme til. Han gav meg håp, trygghet, sammenheng og mening i livet. Jeg tenkte at Gud hadde makt til å gripe inn i både mitt og andres liv, og jeg trodde at han både i tidligere tider, og fortsatt, kunne gjøre under. Jeg var også

helt sikker på at det eksisterte en ond makt, kalt Djevelen, og jeg trodde at man etter døden kom til himmelen eller helvete, avhengig av hva man trodde på.

Da jeg var blitt 25 hadde bildet mitt av Gud begynt å endre seg. Jeg trodde fortatt at Jesus var et godt menneske og at han hadde levd, men jeg var usikker på om han viste at Gud er kjærlig og om han døde for mine synder. Gud var allikevel en som gav en slags trygghet og mening i livet, men ikke en som satte krav til hvordan jeg skulle leve livet mitt.

Nå vet jeg ikke lenger hvem Jesus var, om han døde for mine synder, og om han var Guds sønn, men jeg er ikke usikker på om han har levd. Jeg synes det er vanskelig å beskrive Gud, men jeg tror det finnes noe som er større enn meg som jeg ikke kan se, en gud. Jeg vil beskrive Gud som en som er kjærlig, rolig og omsorgsfull. Men jeg tenker ikke at Gud er en autoritet, en som bryr seg med mine valg, det er en jeg selv kan aktivere når jeg har behov for det. Det er mer som en venn, en som er en sterk del av meg.

Gullsitat: Da jeg var tenåring så jeg for meg Gud som Jesus, en frelser med stor makt, men nå er ikke Gud lenger en autoritet. Han er vanskelig å beskrive, men oppleves som en venn.

Astrids forhold til seg selv

Religiøs identitet:

Da jeg var 13 trodde jeg helt sikkert på Gud og kalte meg kristen, men jeg tenkte ikke at jeg var så veldig religiøs, for jeg tenkte at en religiøs er en som er «overkristen» eller fanatiker. Jeg oppfattet meg selv allikevel som mer religiøs enn de andre i klassen. Jeg valgte å døpe meg fordi jeg trodde på Jesus.

I årene som fulgte fortsatte jeg å tro på Gud, og jeg trodde at troen kom til å være ganske uforandret når jeg ble voksen. Jeg hadde god kjennskap til Bibelen, men kunne gjerne tenkte meg å lære mer, og jeg håpet at jeg alltid ville leve nær Gud og bli brukt av han. Jeg så på troen som en gave, men jeg tenkte også at troen var død uten gjerninger. Jeg ba ofte, helst for meg selv og de nærmeste, og følte på at jeg burde be mer for andre også. Jeg ble konfirmert i kirken jeg gikk i, for jeg likte ikke statskirka så godt eller dåpssynet der, og syntes de som gikk der var overflatiske kristne. I min egen menighet hadde jeg følelsen av å være fri til å være meg selv. Konfirmasjonsundervisningen var interessant, men den påvirket ikke gudstroen min.

I disse årene var det ulike ting og forskjellige mennesker som påvirket troen min. Fars tro hadde middels påvirkning, mens mors tro varierte mellom å påvirke meg litt eller ingenting. At foreldrene mine ble skilt gjorde at jeg periode tvilte på Gud. At det var delte oppfatninger om

tro i familien gjorde også at venner kanskje betydde mer. Menigheten og vennene jeg møtte der betydde mer for troen min enn andre venner. Jeg følte at det jeg selv mente og stod for, og det jeg følte at Gud krevde av meg, var det som hadde størst betydning for hva jeg trodde, og at jeg ikke nødvendigvis lot troen min bli påvirket av andre mennesker, samtidig som det ikke var viktig for meg å ha min egen form for gudstro. Jesus var forbildet mitt og jeg ble inspirert av Toronto-fornyelsen.

Da jeg var blitt 25 hadde troen endret seg. Jeg trodde fortsatt på Gud, men var ikke like sikker lenger, og jeg følte ikke at troen spilte en like stor rolle lenger. Jeg ville i mye mindre grad kalle meg kristen enn før, men syntes det var bedre å kalle meg religiøs. Jeg hadde tatt avstand fra menigheten jeg tidligere gikk i, og fra tradisjonell kristen praksis og tankegang. Jeg tenkte mindre på Gud enn før og følte ikke at han satte krav til meg lenger, og jeg var mer opptatt av å finne ut av moral og verdier på egenhånd enn å følge en kirkes. Jeg følte meg mer multi-religiøs. Jeg ba sjeldent, men kunne gjøre det om jeg var redd eller syk, be om veiledning eller takke, og forsøke å meditere gjennom bønner. Jeg kunne føle kontakt med Gud i naturen.

Selv om jeg hadde tatt avstand fra menighet og mye av det jeg trodde før, følte jeg at både mor og far spilte større rolle for hva jeg trodde enn det jeg hadde følt før. Venner spilte fortsatt ikke noen rolle for hva jeg trodde, men jeg hadde noen bestemte personer som jeg hadde tillit til, og jeg følte fortsatt at tidligere erfaring med kirke og menighet spilte en stor rolle. Jeg syntes fortsatt at Gudstroen gav livet mening, men det ga ikke fellesskap med andre i like stor grad som før. Jeg hadde min egen form for gudstro, men jeg hadde flere erfaringer i fellesskap med andre som hadde betydning for troen.

Nå tror jeg ganske sikkert på Gud, og troen har litt betydning for meg. Jeg kaller meg heller kristen enn religiøs og i møte med andre kaller jeg meg selv kristen eller katolsk, men jeg vil si at jeg gjør min egen greie. Jeg ber noen ganger.

Jeg vil si at jeg er mer opptatt av å tenke på etikk enn jeg er av å tenke på Gud, men da spiller de kristne verdiene en stor rolle. Den kristne tankegangen slår inn når det er snakk om for eksempel flyktninger eller bioteknologi. Jeg setter pris på det verdisetet og vil heller gi det videre til barna enn religiøse tanker. Disse etiske tankene har noe med livssynet å gjøre, men ikke nødvendigvis med Gud direkte. Samvittigheten er med på å styre oss, og man kan godt si at det er noe religiøst over samvittigheten.

Jeg går ikke vanligvis i kirken, men jeg markerer kristne høytider. Også da er jeg mer opptatt av etikk. Jeg vil formidle den kristne kulturarven til barna mine, men vi er ikke super-religiøse. Jeg føler at jeg stadig er i endring og blir mer tolerant. Jeg tror jeg har svar, men kommer stadig tilbake til at jeg ikke har det, at å tro det er en form for arroganse. Jeg føler at jeg vingler litt og har vanskelig for å uttrykke hva jeg tenker og tror. Det har vært vanskelig for meg å finne ut av hva jeg tror, fra 20-årene til nå, og jeg føler at jeg ikke passer så godt inn i kirken, men velger allikevel å være medlem der og kalle meg kristen. Jeg synes det blir mer og mer vanskelig å vite hva jeg føler og tror. Jeg er kritisk til kirken som institusjon, og det er mye i den katolske kirken som jeg er kritisk til, blant annet makthierarkiet. Samtidig som jeg er kritisk til kirken, vil jeg heller ikke ta lett på ting, som for eksempel prevensjon. Når man er medlem, må man gå «all in». Jeg vil være en ordentlig katolikk når jeg først er medlem i kirken. Jeg er nok redd for å ikke være god nok, og må nok jobbe litt med å ikke ta det så alvorlig. Men det plager meg at det å tilhøre kirken og følge det den sier ikke kommer så naturlig for meg. Jeg skulle ønske at jeg hadde et religiøst samfunn hvor jeg følte meg mer hjemme og hvor de andre var likere meg. Nå føler jeg meg rar sammenlignet med andre. Men det religiøse samfunnet kan ikke være for åpent eller rart heller, slik som Märtha Louise.

Jeg ser ikke nødvendigvis på det som en gave om barna mine har en tro, for jeg hvor vanskelig det er om man bygger mye på troen, og troen så blir borte.

Gullstat: Jeg tror på Gud og kaller meg helst sikkert kristen og katolikk, men tenker mindre på Gud enn før og er kritisk til kirken. Jeg savner allikevel et kristent fellesskap hvor jeg kan føle meg hjemme.

Hvordan jeg har det med meg selv/selvbilde:

Jeg tenker at livet mitt stort sett har vært fint, men jeg har strevd mye, og mennesker som har ønsket meg godt har også gjort meg vondt. Jeg har alltid opplevd meg selv som annerledes. I 20-årene hadde jeg få venner, men jeg hadde noen kjærester. Jeg syntes det var vanskelig å finne meg selv, og det jobber jeg fortsatt med. Jeg opplever at det settes mange krav, og jeg synes livet kan være vanskelig. Jeg føler at jeg er uenig med de fleste. Det er vanskelig å vite hva som er meg. Jeg er hele tiden i forandring.

Nå som jeg selv har barn ser jeg foreldrene mine i et nytt lys. Kreftene strekker ikke alltid til, og det er mye man skal gjøre.

De siste tre årene har jeg vært utbrent og hatt mye angst. Jeg jobber med å rydde i ting fra barndommen. Jeg har nok hatt en type angst fra jeg var veldig liten som vi har vært litt usikre på hva er, og det er mulig at dette er noe jeg har arvet fra pappa.

Gullsitat: Jeg synes det er vanskelig å finne meg selv, og synes livet kan være vanskelig.

Min tilknytning til andre:

Da jeg var 13 var jeg ganske nær pappa og stemor, men ikke mamma. Det var mange i menigheten som stod meg nær. Alle de som stod meg nærmest var kristne, i motsetning til mamma som ikke var det. To år senere var det de kristne vennene mine i menigheten som stod meg nærmest. Fordi det var så splittede meninger om tro i familien, betydde vennene mine mye. Jeg stod til konfirmasjon sammen med flere av dem, og vi snakket åpent om livet. Der hadde jeg også voksne som jeg hadde tillit til og ble bedt for av. Jeg hadde fortsatt tillit til pappa og stemor, men mer til vennene mine. Da jeg var 18 hadde jeg en opplevelse hjemme hos pappa. Jeg begynte å tenke at jeg har en hjerne, gitt av Gud, og med denne skal jeg ta mine egne valg. På denne tiden brøt jeg med menigheten. Det er flere grunner til at jeg forlot menigheten. En ting er at jeg mistet tilliten til lederne. Men jeg likte heller ikke hvordan de snakket om Guds ledelse. Jeg skjønnte at jeg selv måtte bestemme hva jeg ville og hva jeg mente var rett. Finne mine egne svar. I 20-årene prøvde jeg å finne et sted å høre til, og det ble vanskelig og slitsomt. Da jeg var blitt 25 var den jeg hadde mest tillit til en venninne som ikke var fullt så religiøs. Jeg hadde fortsatt noe tillit til noen i familien, men ingen tillitspersoner i noen menighet.

Nå som jeg er 35 vil jeg si at mennesker i kirka, og deres meninger, betyr noe for meg igjen.

Nå ser jeg på menigheten jeg vokste opp i som en sekt, og jeg synes at foreldrene mine var veldig religiøse, nesten fanatiske, da jeg var liten. Men da vi brøt ut av denne sekten, ble jeg mer alene. Når foreldrene mine skilte seg, fant jeg tilbake til denne sekten igjen.

Mannen min er katolikk, så det har jeg også blitt. Barna er døpt katolsk, og vi tenker å gi barna en kristen oppdragelse. Jeg synes det er fint å tilhøre en kirke som er større enn den jeg tilhørte i min oppvekst, men jeg er også skeptisk til denne kirken, og er der sjeldent. Jeg skulle ønske at vi kunne gå oftere, hele familien, men det har ikke mannen min behov for. Jeg tror det hadde vært enklere for meg om en nær meg forstod min situasjon og min historie. Jeg er redd for å la barna ta del i undervisningen i kirken fordi jeg er redd for hva som skal sies til dem, så det kan hende jeg tar meg av religionsundervisningen selv hvis ikke jeg får ha en stemme i kirken. Og

hvis ikke jeg stoler nok på lederne i kirken til å sende barna mine dit vil det være naturlig at vi melder oss ut. Jeg har Den norske kirke som en «back-up-kirke», og følger litt med på hva som skjer her i nærområdet. Jeg ønsker å ta med barna mine til forskjellige kirkesamfunn, men vi har fortsatt ikke vært i den tidligere menigheten min.

Jeg er veldig opptatt av hvem som er ledere, både for barn, ungdom og voksne. Ledere har stor makt og de kan avgjøre hvem i menigheten som får en høy status, og hvem som ikke er gode nok. Jeg synes det er vanskelig å bestemme meg for om jeg kan være enig i kirkens lære, for eksempel at kirken ikke kan ha kvinnelige prester og ikke aksepterer homofili. Men så velger jeg å heller holde avstand enn å si hva jeg mener. Jeg prater ikke med de andre i kirken og har ikke vært der på et år. Jeg har ingen intensjon om å komme inn og lage splittelse, og det er uansett liten vits i å fortelle hva man mener til mennesker som ikke lytter. Men på konvertittkurset hadde jeg noen samtaler med presten og sa mye om hva jeg mener. Men det er for få slike muligheter. Ellers er det jo bare presten som taler til menigheten. Jeg skulle ønske at det fantes andre steder enn kirken hvor man kunne snakke om tro. Der kunne man samlet ulike religioner og livssyn og virkelig *møtt* hverandre. Jeg tenker mye på etikk, rett og galt, men jeg har ingen veileder som jeg lytter spesielt til. Jeg føler heller verdiene inni meg. Jeg skulle ønske at det i kirken fungerte mer som i politiske partier, og at man kunne diskutere mer meninger og tanker. Jeg ønsker meg mer økumenisk arbeid, mer mangfold og åpenhet, og at det er akseptert å tenke ulikt, uten at det trenger å bli mer sekulært av den grunn. I kirken føler jeg meg ikke-kristen, og det er vanskelig.

Jeg synes dette med religion er vanskelig, og har mye følelser knyttet til det, men jeg synes det er vanskelig å snakke om det med andre. Jeg opplever at venninnene mine ikke forstår meg. Ingen er som meg. Enten er de i en slags «kristenboble» eller så er de mer alternative enn meg. Da jeg var tenåring var det ikke noe problem for meg å tro og tenke annerledes enn andre, men det er vanskeligere nå. Tidligere var jeg stolt over å ha løsrevet meg. Nå opplever jeg det som et tap. Det er vanskelig å stå alene, og dette vekker vonde og sterke følelser hos meg. Det oppleves som en sterk tapsfølelse å ikke ha menigheten lenger. Jeg forstår godt at folk bare blir, for å slippe å stå alene. Jeg tenker at min historie er viktig. Den sier noe om at du fort kan bli alene om du bryter med noen du er uenig med, og at det viktig å bygge bro mellom mennesker som er uenige. Min bakgrunn gjør nok at jeg har evne til å forstå både religiøse og ikke-religiøse.

Pappa og stemoren min var veldig nære før, men nå som vi ikke deler det religiøse lenger har vi mistet en dimensjon av nærhet. I 20-årene tok jeg mer avstand fra familien. De var fortsatt med i menigheten jeg gikk i tidligere, og de prøvde nok å frelse meg. Jeg kan oppleve at andre kristne misjonerer overfor meg, og lurer på hvordan jeg har det med Gud, og det liker jeg ikke. Det har blitt lettere etter at jeg ble med i Den katolske kirke. Nå tenker de nok at jeg er innenfor, jeg er frelst. For meg handler dette kirkemedlemskapet mer om at jeg trenger et sted å høre hjemme. Er jeg medlem, er jeg en del av gjengen, og jeg kan gå til nattverd.

Jeg føler at det å være medlem i en kirke er en sikkerhet om det skulle være sånn at man etter døden kommer til enten himmelen eller helvetet. Det var sånn jeg opplevde det i min oppvekst. Kristendom føles ofte fremmed. Jeg får følelsen av at det må være alt eller ingenting. Det er vondt og vanskelig at dette virker så fremmed for meg. Jeg har et stort behov for å høre hjemme et sted, og det er en stor sorg at jeg har måttet gi slipp på noe som hadde en så stor betydning i livet mitt. Samtidig vil jeg ikke tilbake til menigheten jeg gikk i, fordi jeg ikke stoler på lederne der. Jeg har tillit til dem som mennesker, men ikke som ledere. Jeg er mye skuffet over mennesker og hvordan de behandler hverandre. I kirken burde man oppleve gode mennesker, men om man gjør noe feil, kan du bli dårlig behandlet av lederne. Jeg ser at det er sånn det fungerer rundt meg, og det vil jeg ikke være en del av eller forholde meg til.

Jeg føler ikke at jeg har kommet noe lenger enn da jeg var 25.

Gullsitat: Jeg synes det er vanskelig å forholde meg til menighet, ledere og andre kristne, og føler at jeg ikke helt hører hjemme i noen menighet.